

MAGYAR ELEMÉK A DÉLI SZLÁV NYELVEKBEN.

I. A nyelveknek egymásra való hatása nem történik mindig egyoldalúlag. A népeknek azon szoros érintkezése, melyet minden nyelvbéli kölcsönvétel feltételez, már eleve is természetessé teszi, hogy egy műveltségben aránylag hátramaradott nép is gyakorolhat bizonyos viszonyos ellenhatást a népre és nyelvére, melytől műveltsége első elemeit s kultúrszavait elsajátította. De különösen áll ez az eset, ha a szellemileg befolyásolt népnek vannak egyes nemzeti, sajátos ügyességei, melyek tekintetében a reá hatást gyakorló fölött kitűnik, vagy — a mi szintén gyakori — ha politikai és társadalmi viszonyai helyezik emennek föléje. Az orosz általában nagy mértékben szolgáltatott jövevényszókat az altaji nyelveknek; a magyart kivéve, minden ugor nyelvben kimutathatók elemei s a tatár nyelvek jó része is megőrizte az e népek között lezajlott százados súrlódások nyomait. Azonban félre ismerhetetlenül mutatkozik az ellenkező irányú kölcsönzési befolyás is azon számos török átvett szóban, mely az orosz nyelv szókinésében található s egyes szólásokban, melyeknek mást, mint ugor eredetet aligha tulajdoníthatunk, (minő pl. az, hogy a szlávos *имѣю* «habeo» helyett az *у меня есть*, finn „*minulla on*“-féle kifejezésmód van használatban). Még nagyobb arányban tűnik eléink e viszonyos kölcsönzési áramlat a szláv s altaji nyelvcsoporthoz két más tagja, a szerb (úgyszintén bolgár) és oszmán török nyelvek között. A déli szlávok sok tekintetben volt közvetítője az európai törökségnek a nyugati műveltséggel s nem egy szava került épen amannak révén nyelvébe; de ezekkel ellentétben százakra rúg azon déli-szláv kölcsönzők száma, melyek a törökségből jutottak oda emennek nem magasabb szellemi fejlettsége,

hanem politikai és társadalmi fensőbbsege következtében. Ilyen kölcsönös egymásra hatás tényét lehet megállapítanunk a magyar és szláv nyelvek viszonyában is. Eddigelé ha nem is teljesen kielégítőleg, de mindenesetre méltatva volt e viszony kérdésének azon része, mely a szláv nyelveknek a magyarra irányult hatására vonatkozik; beható nyomozások alapján kitűnt, hogy az európai civilizáció megismertetésében a déli szlávok voltak első mesterünk. De egyáltalában nem irányult a figyelem a kérdésnek másik részére, hogy t. i. vajjon azon évezredes együttlét, mely e két faj történetét együvé fűzi, s melynek folyamában a magyarság a mellett, hogy állandóan az uralkodó elemet képezte, egyes kulturai tényekben pl. mezőgazdaságban s némely iparágban felül is múlta mestereit — vajjon nem hagyta-e ez meg a maga nyomát a szlávok nyelvében is, nem találhatók-e benne magyar eredetű elemek? Pedig e kérdés korántsem jelentéktelenebb az előbbinél; mert ha elfogadjuk bizonyos kriteriumok döntő erejét a nyelvbéli hatások nagyságának megítélésében, úgy van okunk, melynek alapján vélhetjük, hogy a magyarság hatása, ha nem is nagyobb, de legalább nem sokkal is csekélyebb fokú a szlávokénál. Ez t. i. azon tény, hogy míg a magyarban összesen csakis egy ígét bizonyíthatunk kétségtelenül szláv eredetűnek, addig csak a déli-szláv nyelvek szókincsében 14 ige és 3 kötőszó fordul elő, melyeknek magyar részről való származása elvitázhatatlan — mi elég nyomós körülmény, hogy egy másiknak erejét, mely szerint a magyarból átment szavak csak harmadrésznyi számát teszik ki a szláv kölcsönzőknak, ellensúlyozhassa.

De bármily kevésbé is volt méltányolva a feladatnak ezen része, nem mondhatjuk, hogy minden előmunkálat nélkül állunk. Legalább ilyenekül tekinthetjük a szláv-magyar egyezéseknek mindazon összeállításait, melyeket a szláv hatás kutatói is kútforrásaikúl vallanak, s melyek nem tekintve a szempontra, hogy sok esetben a magyar is lehet kölcsönadó fél, általában oly kritikátlanul járnak el a gyűjtött anyag feldolgozásában, hogy a magyar hatás vizsgálója is haszonnal tanulmányozhatja. Már Verancsicsnál is — ki tudvalevőleg 1595-ben megjelent szótárának függelékében korához képest csodálatosan kevés hibával állította össze dalmát-magyar egyeztetéseit — több hasznavehető adatot találunk tárgyunkra nézve. Ott leljük már meg a magyar

beteg, bírság, kép, kutya, lopó, ország, rovás, sátor, város megfelelő szláv kölcsönszavait. Már sokkal kevésbé jelentősek a debreczeni grammatika és Gyarmathi gyűjteményei, de annál inkább kiemelendő mint hálás forrás Dankovszky, kinek czélunkhoz képest éppen hibája vált jelességévé, a mennyiben figyelmét nehezen kerülhette ki magyar szó, melyre a «slavica primitiva» bélyegét rá süthette s így még a legvilágosabban magyar eredetű szó mellé (pl. *bánt-, enged-, viraszt-*) sem mulasztotta el a megfelelő — véleménye szerint eredetibb — szláv alakot oda tenni. Nem így Leschka, ki jóval előbb megírt Elenchus-ában kora nyelvtudományi viszonyaihoz képest megemlítésre méltó tiszta felfogással lép elének a nyelvek egymásra való hatását és a kölcsönszók természetét illetőleg. Ő sem ment ugyan a tévedésektől, s mint a részletes tárgyalásból kitűnik, éppen ezeknek vettük kiváló hasznát; de hogy általában mily helyes elveket vall, jellemzőn mutatja azon nézete, melyet műve védelmében a debreczeni grammatika ellen hoz fel; a «testrészek»-ről szólva ugyanis kimondja, hogy «In hisce nullum est peregrinum, quia hæc omnia iam in Scythia habuerunt maiores Magyarorum; sed simul ac artibus, opificiis et oeconomiae semet dediderunt, illico ab aliis gentibus, a quibus artes, opificia atque oeconomiam didicerunt, vocabula etiam ad susceptum hoc vel illud negotium pertinentia acceptarunt, genioque linguæ suæ accomodarunt». — A déli szláv nyelvekben előforduló magyar elemekkel érdemlegesen csak is egy munka foglalkozik, Miklosich «Die Fremdwörter in den slawischen Sprachen» című értekezése (Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Classe XV. köt.), melyben a legkülönfélébb eredetű szláv kölcsönszók sorában több magyar származásút is felvett. De ezen mű is, a mellett, hogy alig öleli fel tárgyalása keretébe az átment magyar szókinés felényi részét is, mint Budenz ismertetéséből (Ny. Közl. VI. 299.) kitűnik, sok tévedést tartalmaz, úgy hogy a kérdésnek újból való felvetését s magyar szempontból történő önálló vizsgálatát egyáltalában nem tehetette fölöslegessé.

II. A kölcsönvételeknek egyik legtanúlságosabb oldalát teszik a rajtuk mutatkozó hangváltozások. Érdekesek a kölcsönvevő nyelvre, melynek hangtani természetét legvilágosabban bizonyíthatják; de érdekesek a kölcsönadóra is, melynek gyakran értékes

maradványait, teljesebb alakjait őrizik meg. A szláv kölcsönszók terén is vizsgálni fogjuk tehát mindenelőtt, minő hangalakok állanak szemben a megfelelő magyar szavaknak s mit lehet azokból a régiség hagyományának tartani. A rendszeres tárgyalás szempontjából itt lesz egyúttal helyén tekintet alá venni a jelentés és szóképzés körében felmerülő változásokat is s kiemelni az azokon észlelhető régiség nyomait — A hangváltozásokat illetőleg következő esetek érdemelnek kiválóbb említést:

A. Szókezdő *h* többnyire elesik; így lesz: hadnagy: *adnađ*, halász: *alas*, háló: *alov*, hajma: *alna*, hám: *am*, hant: *anta*, hordó: *ardov*, harmincz: *armicija*, haszon: *asna*, huszár: *usar* || hegedű: *egede*, hintó: *intov*. Ugyanily eljárást tapasztalunk más idegen nyelvekkel szemben is, így pl. az oszmanli *zazine*, *hejvan*, *zaber*, *hamal*, *hambar*, *hanžar*, *žaraž* szavaknak a szerbben *azna*, *ajvan*, *aber*, *amal*, *ambar*, *anžar*, *arač* alakok felelnek meg. — De nem kevésbé gyakori a szókezdő *h*-nak megmaradása is; így a fentebbi példák közül is előfordúlnak: *hordov*, *harmicija*, *hasna*, *halov*, *hegede*, *hintov*; ezeken kívül: *harcz*: *harc*, *herczeg*: *herceg*.

Szókezdő *k t*-vé változik e szókban: kába: serb *taba* és kard: szerb *torda*. Az ilyféle hangváltoztatás szintén kimutatható több példában is; így az oszmanli *kitab*, *kejf*, *köprü*, *kesse*, *kebe* szavak is a szerbben *titap*, *tef*, *tuprija*, *tesa*, *tebe* alakot öltöttek.

A déli szláv nyelvek hangbeli természetével össze nem férő szókezdő *f* az átment magyar szókban *v*-re változott: -féle: *vela*, fertály: *vertal*, font: *vunta*. Erre is találunk jó számú analogiát; török *faide* a szerbben *vajda*, olasz *fazzolo*: *vatel*, német *feldscher*, *fährich*, *freicorps*: *velčer*, *venrik*, *vrajkor* (Nyelvőr X, 388.).

Szókezdő magánhangzó elé *j* van toldva e kölcsönszókban: *jezero*: ezer, *jarek*: árok és *japa*: apa. Zártabb hang van az *oproda*: apród, nyiltabb az *ardov*: hordó szláv szavakban, viszonyítva a köznyelvi magyar alakhoz. Magashang mélyhangba csapott által ez esetben: *arñevi*: ernyő. — A kezdőhang elisiójának érdekes példája az ószlovén *rusag*: ország, HB.-beli *uruság*. Efféle tünevény — különösen *r* hang előtt — nem éppen ritka a déli szláv-ságban; ilyen a *remeta* szó: v. ö. gör. ἐρημίτης; horv. *rečin* ohrgehänge: v. ö. olasz *orecchino*; horv. *red* heres: v. ö. olasz *erede*; ószerb *revitv* v. ö. gör. ἐρεβνθος (l. Mikl. Fremdw. 121.).

B. A szóközépi mássalhangzóváltozások közt érdekes a

magyar *t*-nek *č*-vé és *đ*-vé változása ezekben: *fačuk*: fattyú, *kuče*: kutya, *pačolat*: patyolat || *konda*: konty. Jésetetlen *t* áll vele szemben e szlovén alakban: *foživ*: fattyú. — Magyar *ń*-nek *n* felel meg, *kormanoš*: kormányos, v. ö. *korman*; *kasarna*: kaszárnya. — *v* mutatkozik *f* helyett: *provonta*: prófont; *j h* helyett: *mijol*: műhely. — Közbeszúrást tapasztalunk ez adatokban: *aršov*: ásó és *tolnač*: tanács.

Nagyobb számban találkoznak a szóközépi magánhangzó-változások. A köznyelvi magyar hangzáshoz képest *a) z á r t a b b* vocalisuak, még pedig *a* helyett *o*-val valók ezek: *foživ*: fattyú, *korda*, *torda*: kard || *šilbok*: silbak | *inoš*, *virostuvati*, *parlog*. — *á* helyett *o*: *radoš*: ráadás. — *o* helyett *u*: *bussia*: bosszú, *čunta*: csont, *durunga*: dorong, *gumb*: gomb, *šura*, *sura*: sor, *šunka*, *šunkaš*, *tutlav*: totyó || *doput*: gyapot, *orgunaš*: orgonás, *šipuš*: sípos, *satura*: szatyor. — *é* helyett *i*: *bir*: bér, *bileg*: bélyeg, v. ö. *belega*, *kip*: kép, *rif*: réf, *rőf*, *riteš*: rétes || *dumbir*: gyömbér; *mertik*: mérték; *tańir*: tányér, *tindir*: tündér, *točir*: töcsér. — *b) Nyil-t a b b* hangzót látunk a következőkben: *o* helyett *a*: *kapov*: kopó, *tarań*: torony, *funtaš*: fontos, *cukar*, *sarampov*. — *i* helyett *e*: *heus*: hiúz. — *c) Egyéb* változások, jelesen a szlávnaak alkalmazatlan magy. *ö*, *ü* főlváltása: *e* helyett *a*, *o*: *talek* telek, *mijol* műhely; *é* helyett (illetőleg *ö*, *o* helyett) *u*: *mertuk* mérték (mértök), *szurdak*, *szurdék* (szurdok); *o*, *u* helyett *e*: *hasen* haszon, *jarek* árok, *feletar* fullajtár; — *ö* helyett *e*: *beden* bődöny, *terkul* törköly; *ö*, *ü* helyett *u*: *biruš* bérös (béres), *gudura* gödör, *menuš* ménös (ménés), *terkul* törköly, *sursabov* szürszabó; *ö h. i*: *siraj* sőre; *ö h. o*: *točir* töcsér; *ü h. i*: *tindir* tündér, *fizer* füzér. — *d) magánhangzó* van közbeszúrva e szlovén szóban *tolovaj*: tolvaj (v. ö. *doloman* és tör. *dolman*, orosz *golova* és *glava*: fej).

C. Kiválóan tanulságosak azon hangalakulások, melyek a szlávba átment magyar kölcsönvételek végső szótagjain történnek. Sok mássalhangzón végződő névszót a szláv főnevek analogiájára szóvégi *a* hanggal találunk megtoldva, így: *hant*: *anta*, *bakkancs*: *bakkanča*, *bélyeg*: *belega*, *konty*: *konda*, *kenőcs*: *keńača* sor: *šura*, *fiók*: *fioka*, *perecz*: *pereca*, *harmincz*: *harmica*, *prófont*: *provonta*, *bitang*: *bitanga*, *kincs*: *kinča*, *csont*, *čunta*, *palack*: *palacka*, *dorong*: *durunga*, *kard*: *korda*, *apród*: *oproda*, *font*: *funta*, *gödör*: *gudura*, *tarack*: *taracka*. Valószínűleg más eredetű vég-

hang és pedig a magyar egyes-számi 3. személy ragja van ezen kölcsönszókbán: *fara*: hajófara, *sara*: csizmaszára és *asna*: v. ö. *hasen*. Más véghanggal mutatkoznak ezek: *šarke*: sark, *rojte*: rojt és *jezero*: ezer. Sajátságos változáson ment át e szó *čuka* (gen. *čukla*, adj. *čuklav*): csukló.

Egyéb mássalhangzó-változások a szóvégen: *g* helyett *k*: *verak*: virág; *biršak*: birság; *č* helyett *d*: *dold*: gyolcs és *kin-duriti*: ékesíteni, ebből *kinča*; *v* helyett *l*: *sabol* v. ö. *sabov*; *š* helyett *ž*: *derež*: deres. A végső hangelem elkoptatása látszik e szókbán *čalar*: csalárd, *maj*: majd. — Szóvégi hosszú hangzóval bíró magyar szó legtöbbször *v* mássalhangzóval bővített alakban szerepel a déli szlávországban; így a magy. -ó = szláv -ov: *alov*: háló, *ašov*: ásó, *čakov*: csákó, *birov*: bíró, *čatlov*: csatló, *dakov*: dákó, *kankov*: kankó, *kapov*: kopó, *koršov*: korsó, *latov*: látó, *lopov*: lopó, *logov*: lógó, *sajtov*: sajtó, *sorompov*: sorompó, *sabov*: szabó; de *csomó*: *čom*. — Magy. -ő = szláv -evo: *mezevo*: mező; -ő helyett -evi: *arševi*: ernyő; -ő h. -ov: *merov*: mérő, *meredov*: merengyő, merettyű; de *keszkenő*: *keskene*. — Magy. ú-nak megfelel szláv -ov és -iv ezekben: *valov*: válú és *fativ*: fattyú; azonban az elvárható *egeduv* helyett van *hegeda* és *egede*: hegedű; de hegedűs: *egeduš*.

Tapasztaljuk ezen *v*-féle járulékmássalhangzót még némely oly magyar kölcsönszó végén is, melyek ugyan a mai magyar nyelv egész területén csak rövid véghangzóval ejtetnek; de nyelvemlékeink tanúságai s a szófejtés követelményei szerint régebben okvetetlenül hosszúval hangzottak, ilyenek *tušav*: stumpsinnig v. ö. *tunya*; *šantav*: sánta; *gingav*: träge, v. ö. *gyenge*. Analog ezekkel e szó is: *širaj* söre, mely más alakulatot mutat, mint egyéb hasonló végű szavak, melyenek *šeka*: cseke, sekély és *kecela*: kezele.

Az igék általában az -ovati képzővel alakulnak s a jelenidő 1. személyében -ujem-nek hangzanak pl. áld: *aldovati*, *aldujem*; bánt: *bantovati*, *bantujem*. Mint érdekes továbbképzések emelhetők ki még: *fačuk*: fattyú; *kučak*: kutya; *šorak*: sor, v. ö. *fativ*, *kuče*, *šura* alakjaikat és *ajduk*, hajdú; továbbá; *hamišija*: hamiság, *bussia*: bosszú és *armicija*: harminczadivatal, melyeknek megfelelő magyar szavaik csak is ily alakban fordulnak elő.

Jelentésváltozásokat illetőleg kétféle tüneményt

tapasztalhatunk a magyar-szláv kölcsönvételekben. 1. Teljes jelentés-változást, még pedig a fogalom-együttjárás, metonymia útján, ilyenek: *gingav* «träge» Pop. és Wesz.; de még Jambressichnél «tener, debilis», v. ö. m. *gyenge*; *tuívar* «stumpfsinnig, blöd» v. ö. m. *tunya* (analog e jelentésfejlődéssel az ész *toğu*-é, melynek értelme: träge, schläfrig, einfältig Bud. MUSz. 224.); *čalov* Mikalja szótárában (1649) «dolosus»-szal van visszaadva, de már a szerb *talov*, horv. *čalov* «dummkopf» jelentéssel bírnak; a régi írók *lopó*: dieb szava csak e főnévi származékokban *lopovstvo*, *lopovluk*, *lopovština* jelent «dieberei»-t, egyébként csak «schurke, «schelm» értelmű || *beteg* már a régibb szótárakban is «infirmitas, morbus» szókkal van fordítva, tehát eredetibb konkrét jelentése absztrakttá vált || a magy. *bosszú* a szl. *bussia*-ban «insidiæ» jelentését vette fel, míg *vár* a talán eredetibb «turris»-t tartotta fönn. 2. Részleges jelentésváltozást a fogalomkör megszorítása alapján; ilyenek: *čom* «ein päckchen tabak» Wesz. v. ö. *csomó*; *čopor* csak «grex porcorum,» de pl. PP. szerint *tsoport* «rotte, versammlung,» s ezenkívül: «erdscholle». Ilyenek továbbá *engeduvati* «concedere» Jambr., míg a szerbben csak «laxare» (Mikl. Fremd. 86.); *fara* specialiter «hintertheil des schiffes» Pop. Wesz.; *fioka* csak is «asztalfiók»; *funtaš*: flachs, der pfundweise verkauft wird Pop. Wesz. v. ö. m. *fontos*; *fizer* «frontale» Jambr., v. ö. m. *füzér*; *đam* szűkebb körű, mint a m. *gyám*, a mennyiben csak «querholz am boden grosser wannen» Pop.; *anta*: markhaufen, v. ö. m. *hant*; *kenőcs* a szerb *keñača* szóban kiválólag a «wagenschmiere»-t jelenti; *kinč* a mai illirben «schmuck, zier» Fil. Wesz.; de még Jambressichnél »thesaurus»; *šarke* csupán türangel Wesz.; *vagaš*: geleise Pop., v. ö. *kerékvágás*, *vèrak* «alchemilla vulgaris» Pop., v. ö. *virág*.

Ime azon változások, melyekkel a magyar eredetű kölcsönzők déli szláv alakjaikban élénk tűnnek. Ha ezek után végig nézünk rajtuk s vizsgáljuk, mit lehet belőlük a magyar nyelvrégiség maradványának tartanunk, valóban megütközünk a csekély eredményen, melyet észlelhetünk. Mert még több oly eset is, mely látszólagosan ilyenre vall, jobban szemügyre véve, elveszti ebbeli értékét. Így volt többek között az a vélemény, hogy a szláv *ov*, *-ev* végzet ezekben: *sabov*, *birov*, *mezevo* stb. megfelelne ugyanannak, mely a HB. *uolov*, a Bcod. és Mcod. *előuek*, *utouak*, *ejenlőuek* alakjaiban mutatkozik (Nyör. X, 99.); de ellene szól azon körül-

mény, hogy ilyen megfelelést találunk aránylag újabb keltű magyar kölcsönszókban is, melyek előbb sohasem hangzottak *-ov*-val, mint *čakov* csákó, *dakov* dákó, *ringlov* ringlő, *reine claud*, *šorompov* sorompó, s ezenkívül, hogy *-a*, *-e*, végűek is nyerhetnek ily alakot, mint *tuňav*, *šantav*, *šunjav*, *gingav*. Az sem kétségtelen, hogy a *rusag* adatban a HB. *uruzag* második *u*-ja maradt fenn, mert a szókezdő hangzó elisióján kívül lehetett akár metathesis is, mely szerint *rusag* ebből vált: *ursag*; legalább erre is találunk analogiát a déli szláv nyelvekben: szlov. *raka* «sepulcrum» = gót *arka*, ófeln. *archa*, *arche*; *ramen* vehemens = ófeln. *irmin* magnus; *rake* rechen im flusse = középfeln. *arch* vorbereitung zum fischfange. (Mikl. Fremdw. 121.) Önként következik ezekből a tanúság, hogy a magyar kölcsönszók legnagyobb része aránylag csak az utóbbi századok folyamában kerülhetett által a déli szlávsvágba; de hogy ama nyelv hatása már régibb időktől fogva történik, bizonyítja nemcsak azon körülmény, hogy néhány magyar kölcsönszó, mint *ur*, *varoš*, *rusag* már a régibb szláv nyelvemlékekben is előfordul, hanem néhány elavult kifejezés is, melyeknek egy része még legrégebb történeti emlékeinkből sem mutatható ki, de mégis a magyar szókinés egykori elemének bizonyul. Ilyenek *aldov* sacrificium, holocaustum Jamb.; *latov* aufseher bei der maut und überfuhr Wesz.; *lopov* schurke Pop., fur Mikl.; *vagov* art wiegemesser Pop., *meredov* fischhamen Fil. Ezek közül a két első (*áldó*, *látó*) legalább ily jelentésben nem fordul elő nyelvemlékeinkben; a *lopó* előfordul ugyan, de csak régibb íróinknál, míg a *vágó* ma csak ezen összetételben: *vágó kés* s a *meredő* (? *merető*) ezen másaiban: *meregyő*, *merettyü*. — A magyar nyelvtörténetben a magánhangzók fejlődése a zártabb fokról a nyílt felé történik, ennél fogva régibb hangállapot képviselőinek tekinthetők e zártabb hangzójú alakok: *bussia*, *rusag*, *gumb*, *šunka* || *đoput* (v. ö tör. *japuk*), *šipuš*. — *oproda* || *virostuati*, *inoš*, *parlog* — *gingav*. Ilyenek e nyiltabbak is: *verak*, *heus* (hiúz). — Eredetibb hosszú réghangzónak nyoma van a következőkben: *tuňav*, *šantav*, *gingav* és *širaj*.

Dialektikus alakok: *bir* bér, *kip*, *rif* réf, *rőf*; *riteš*, *mijol* || *mertik*, *taňir*, *dumbir*, *točir* || *durung*. — *vapa* vápa, *láp*; *maj*: majd, *keňača*: kenyőcs, *alma*: hajma, *gingav* genge, *armicija*: harmicz-, *bapka*: batka.

III. A tényezőket, melyeknél fogva egyik népnek és nyelv-

nek a másakra való hatása történik, legvilágosabban mutatják ki azon főbb fogalomkörök, melyekbe kölcsönszavaik csoportosúlnak. Tárgyalásunk anyagában ezeket a következőképp állíthatjuk össze:

1. Ház i és mez őgaz dasá gi fog al ma k, még pedig a) a talaj elnevezései: *mező, tanya, telek, parlag* || *szurdék, kerékvágás, gödör* || *láp, vápa, seke, sziget* || *lugas*. — b) épület és részei: *kastély, szállás: meierhof, szoba, tár* || *sark, rostély*. — c) gazdasági s egyéb állatnevek: *marha, söre, (birka),¹⁾ barna der gaul, kópó, kutya,* || *ménes, csorda, csoport grex porcorum* || *nyuszt, oroszlán, hiúz* || *tűzok, csóka, szarka, héja, (gém)* || *ikrás t. i. hal*. — d) gazdasági növénynevek: *virág, koró, bokor* || *hagyma, lapú, futó, vargánya*. — e) gazdasággal foglalkozók: *gazda, béres, csikós, csordás* — f) gazdasági eszközök: *vágókés, ásó, dorong, hordó, tölcser, karika abroncs, sajtó, törköly, válú, baglya* || *hintó, lógó (t. i. lógós ló), hám, ernyő t. i. szekéernyő, kantár, rúd, saráglya, csatló, kenőcs*. — g) házi eszközök: *asztal, fiók, tükör, tányér, palaczk, korsó, bödöny, kép, szatyor* || *vánkos, dunha*. — h) öltözéknevek: *keczele, keszkenő* || *kincs ékszer, fűzér, rojt, gomb, szár csizmaszár* || *konty*. — i) ételnevek: *paprikás, rétes, gánicza, perecz, (cipó)*.

2. Törvénykezésre vonatkozó és jogfogalmak: ú. m. a) törvénykezési terület: *ország, vármegye, város, sor uccza, határ* || *Erdély*. — b) a törvény eszközlői: *császár, herczeg, úr* || *biró, esküdt* || *hajdú, (pandúr), hóhér, bakter, látó*. — c) a törvénykezés módjai: *bánt, fegy, rendel, ment, enged, vall, fundál* || *tanács*. — d) törvénykező eszközök: *harminczad, birság, bér, bélyeg* || *sorompó, deres*. — e) mértékek: *mérték, mérő, akó, meszely* || *font, fontos, rőf* || *hant határdomb* || *fertály, ezer*. — f) pénznemek: *máriás, fillér, forint, batka*.

3. Hadakozási fogalmak és pedig a) hadiszemélyek: *hadnagy, kapitán, káplár, huszár, baka* || *silbak, sipos, fullajtár*. — b) hadi eszközök: *kard, pallos, bárd, pajzs, taraczk, kartács, dob, síp* || *csákó, bakkancs* || *prófont*. — c) hadihelyek és műveletek: *vár, sereg, kaszárnya* || *harcz, csata*.

4. Kereskedelemre és iparra vonatkozó fogal-

¹⁾ A zárójelbe foglalt névszók azon szláv-magyar egyező szók osztályába tartoznak, melyekre nézve nincsen kriteriumunk, hogy melyik a kölcsönadó fél s melyik az átvevő nyelv.

mak, mint a) képviselői: *kofa* || *mester*, *szabó*, *szürszabó*, *varga*. — b) tárgyai: *gyapot*, *gyölcs*, *patyolat*, *bársony*, *karmazzin*, *perém* || *gyöngy*, *zománcz* || *gyömbér*, *czukor* || *remek*. — c) helye és eszközei: *vásár*, *műhely* || *szerszám*, *rovás*, *csomó* || *haszon*, *ráadás*.

5. Vízi műszerek és foglalkozás: *hajós*, *kormányos*, *inas* t. i. *hajósinas*, *halász*, *sajkás* || *kerep* || *kormány*, *fara* || *háló*, *merettyű*, *komp*.

6. Testi és lelki állapotok: *betegség*, *kín* || *tunya*, *totyó*, (*mamlasz*), *gyenge*, *kába* || *sánta*, (*kankó*) || *ún*, *bosszú*, *hamis*, *bátor*.

7. Vallás és néphit: *áld*, *áldó*, *áldomás*, *tündér*, *báj*, *óriás* || *barát*, *érsek*, *orgonás*, *remete*.

8. Vegyesek, nevezetesen a) testrészek: *csont*, *csukló*. — b) rokonság: *apa*, *sógor*, *fattyú*. — c) foglalkozás: *apród*, *koldus*, *koldúl*, *lopó*, *tolvaj*, *bicskás*, *bitang*. — d) kötőszók és határozó: *bátor*, *bár*, *bezzeg*, *majd*.

IV. A kölcsönszavak felosztását illetőleg legtermészetesebb alapúl kínálkoznak azon kriteriumok, melyeknél fogva azok eredetibb hovátartozósága eldönthetővé válik. Ezek szerint négy fő osztályba sorozhatjuk a déli szlávtságba átment magyar szókat: A) Vannak ugor eredetű magyar szók, azaz olyanok, melyeknek magyarsága kétségtelen, a mennyiben még megfelelő másaik a rokon nyelvekben is kimutathatók. Ezek a) igék, b) névszók. — B) Magyar szók, melyeknek ugor eredete nincs kimutatva ugyan, de a melyeknek magyarsága a szlávval szemben többféle kriteriummal megbizonyítható. Ezen kriteriumok lehetnek 1. hangtaniak pl. a *fattyú* és *kába* szóknál; 2. alaktaniak, mint a *béres*, *bírság*, *város* stb. példákban; 3. jelentéstaniak, midőn pl. a magyar egész kiterjedt jelentés-ágazattal bír, míg a szláv ennek csak egy specialis részét mutathatja fel, (minő a *gyenge* szó, mely a szerbben csak *lustá-t* jelent, vagy *hant*, mely ugyanitt csak a «határdomb»-ot fejezi ki); szolgálhat végre kriteriumúl a magyarság mellett azon körülmény is, hogy míg valamely szó a magyarban az egész nyelvterületen ismeretes, addig a déli szlávtságban csak egy dialektusra szorítkozik (megvan pl. a szerbben, de nincs meg a szlovénben, a hogy ezt többek közt a *mező* szónál tapasztaljuk). Ezen csoportban is különválaszthatjuk a) az ige b) a névszók osztályát. — C) Magyar szók idegen ere-

dettel és pedig *a)* török, *b)* német, *c)* latin, *d)* szláv származású szók (mely utóbbiak tehát a szlávban visszakölcsönzött szók); *e)* melyeknek idegen eredetét ugyan nem mutathatjuk ki, de a melyek jelentésüknél fogva a magyarban is kölcsönzötteknek tekinthetők (pl. *baka*, *bakkancs*). A kriteriumok ez osztályban ugyanazok, mint az előbbiben. — *D)* Egyező magyar-szláv szók az eredetibb hovátartozás kriteriumai nélkül.

A) Ugor eredetű magyar szók.

a) Igék.

1. áld- MUSz. 795.¹⁾ — szlov. *aldovati* ein unblutiges offer darbringen Kleinm.; *aldujem* offero, sacrificio, immolo; *alduvanye* oblatio, sacrificatio; *alduvecz* sacerdos, oblator Jambr., Mikl. Dank.

2. bán- MUSz. 479. — horv. *banovati se*, bulg. *banuva*-Mikl.; *banujem* bánom Dank. — rut. *banovati* sich sehnen. Mikl.

3. bánt- MUSz. 479. — *bantovati* stören Wesz.; *bantujem* offendo, molesto, impedio, *bantuvanye* offensio, *banta* id. Jambr., Bell.; bulg. *bantura*. Mikl. ó-serb *bantova* id. — rut. *bantavati* Csop.

4. enged- MUSz. 857. — *engedujem* concedo, *engeduvanye* cessio Jamb.; bulg. *enjeduva*-Mikl.; serb *engedujem* laxare Mikal. — rut. *engedavati*, *engedlavati* Csop.

5. fegy- Bc. Mc.: increpare, arguere, MUSz. 526. — *fégam* objurgo, reprehendo, *féganye* objurgatio, *fégarecz* objurgator Jambr.

6. felel- MUSz. 536. — serb *felelovati* cavere Mikal. E jelentés ugyanaz, mely a «felelek érte, felelős» szólásban mutatkozik.

7. koldúl- MUSz. 43. — szlov. *koldüvati* mendicare; *koldovati* koldúl Dank. Az előbbi alakot Miklosich hozzá fel a szlávból ájtott magyar kölcsönszók tárgyalásában a *koled* szó származékának tekinti; holott emennek sokkal jobban megfelel a *koledovati* és *kolendati* «um das neue jahr von haus zu haus gehen und ge-

¹⁾ E számok Budenz «Magyar-ugor összehasonlító Szótára»-nak czikkeire vonatkoznak. — Alább, e közlemény végén, a rövidítések teljes jegyzéke található.

wisse lieder singen.» Az *-l* hang hiányát a szláv alakban megmagyarázza a dunántúli *koldúni*.

8. *men t-* MUSz. 651. — horv. *mentovati* befreien, losmachen, zuvorkommen, berauben; (*mentovao me je moga dobra er beraubte mich, mentuj bog gott behüte!*) Fil.; szlov. *mentovati*, *mentujem* berauben Kleinm.; szerb *mentovati* berauben, verlieren, entbehren Pop.; bulg. *mentuva* Mikl.

9. *ún-* MUSz. 964. — *unovati*, *unujem* fastidio Lesch., Dank. — rut. *vnavati* Csop.

10. *vall-* *fateri* MUSz. 590. — szlov. *valovati* bekennen Wesz.; *valujem fateor, valuvanye* professio. Jambr.

11. *virraszt-* MUSz. 619. — *virosztujem* vigilo; *virosztuvanye* vigilantia, *viroosztujuchi* vigil Bell. Jamb.; horv. *virost* vigiliae Mikl. Dankovszky is felhozza mint illir szót.

b) Névszók.

12. *apa* MUSz. 807. — *japa, japek, japieza* pater Jambr.; szerb *japa* väterchen Pop.; szlov., vend., horv. *japek, japa* papa Fil. Wesz. Dank.

13. *apród* MUSz. 809. — szlov. *oproda, oprodnik* waffen-träger Kleinm., *oproda* armiger Marc.

14. **áldó* MUSz. 795. — szlov. *aldov* ein unblutiges opfer, *aldovina* opfergeld Kleinm.; horv. *aldov* das opfer Fil. Wesz.; *aldov* holocaustum Jambr. E magyar szó nem maradt fenn ezen jelentéssel, de a melléknévi igenév ily használata a legközségesebbek egyike (v. ö. *vető* mag, *ivó* víz stb.)

15. *áldomás* MUSz. 795. — *aldomás* honorarium Jamb.; szerb *aldumaš* trinkgeld Pop.; horv. *aldumaš* id., leihkauf Fil. — rut. *aldamaš* és *odomaš* Csop.

16. *ásó* MUSz. 820. — horv. szerb. *ašov* eiserne schaufel Fil., Pop.; *aršov* id. Wesz.; szerb *ašo* ligo Mikal. — rut. *aršiv* id. Csop.

17. *baglya* MUSz. 488. — szerb *bagla* büschel heu und stroh, *baglati* heubüschel machen Pop. Wesz.; horv. *bagla* id., *baglič* ein kleiner heuschober.

18. *beteg* krank, MUSz. 485. — *beteg* infirmitas, *betežam* ægroto, *betežen* æger, infirmus Jambr.; *betegh* betegsegh Ve-

rancs.; szlov. *beteg* krankheit, *betegovati* kränkeln Kleinm.; horv. *beteg* id., *betežnik* ein kranker Wesz.

19. *bíró* judex, MUSz. 486. — szerb *birov* der richter Pop.; szlov. *birov* dorfschulze Kleinm.; horv. *birov* dorfrichter (in Syrien und Banat) Fil. — rut. *bêrov* id. Csop.

20. *bosszú* rache, MUSz. 497. — *bussia* insidiæ, *bussiu chinim* insidior Jambr.; *busija* hinterhalt Wesz.; horv. *busija* versteck, wegelagerung, hinterhalt (*naíci na bušiju* in den hinterhalt geraten) Fil. Ide tartozik-e *busiti* «aufstören, aufscheuchen» Fil.?

21. *esomó* MUSz. 395. — horv. *čom* bund, pack Fil., szerb *čom* ein päckchen tabak Pop. Wesz.

22. *csukló* gelenk, kniebug MUSz. 403. — szerb *čukaľ* gen. *čukla* kniebug, *čuklaiv* pferd, welches im laufe die knie an einander reibt; horv. *čukaľ* kniebug, schinkenbein Fil.

23. *dob* MUSz. 262. — szerb *dob* trommel, *dobovati* trommeln Pop. Wesz.; horv. *dobar* trommelschläger, *dobovañe* das trommeln. Különös, hogy *doboš* a szótárak egybehangzó tanúsága szerint «die trommel-»t jelenti, holott egyebütt az <os nak nom. possessoris értéke megmaradt. V. ö. a 244. czikket.

24. Erdély Transylvania. Ösmagyar szó, melynek részei *erdő* és *elve*. MUSz. 864. 848. — Erdély Transsylvania Jambr.; szerb *Erdel'* Pop.; szlov. horv. id.; slavice etiam *Erdiel* Lesch.

25. *ernyő* MUSz. 868. — szerb *arñevi* dach eines, sonst offenen bauerwagens von reifholz und rohrmatten Wesz. Pop.; horv. *arñevi* id. Fil.

26. *esküdt* MUSz. 873. — szerb. *eškut* dorfschulz, geschwornor Pop., Wesz.; horv. *eškut* id. Fil. — rut. *eškil* id. Csop.

27. *falat*¹⁾ MUSz. 519. — *falat* frustum, *falachez* frustulum Jamb.; horv. *falat* stück, bissen Wesz., Fil., Dank.; szerb *falat* buccella Mikal. — rut. *falat* Mikl.

28. *far* hintertheil, MUSz. 522. — szerb *fara* hintertheil des schiffes Pop., Wesz.; horv. *fara* id. Fil.

29. *féle* art, gattung MUSz. 533. — *fela* species, genus

¹⁾ Dankovszky «a *fal* «paries» szó mellett egy illir *fol* azonos jelentésű szót hoz föl sőt a *folyosó*-nak is ismeri mását a *folas*-ban; de a szótárak egyikét sem ismerik.

Jambr.; szerb *fela*, *vela* art, gattung Pop., Wesz.; horv. *fela* die sorte Fil.

30. fiók asztalfiók MUSz. 552. — szerb *fijoka* tischlade Pop., *fioka* fach Wesz. — rut. *fioka* schublade Csop.

31. futó MUSz. 573. (föf-futó növény). — szerb *fatačica* ackerwinde Pop. Ez alak e helyett van: *futavčica*, mely éppen úgy van képezve mint a legtöbb növénynév, v. ö. *popačica* leontodon taraxacum Pop., *ivičica* art apfel Pop., *jabučica* schweinbrod Pop. *zubačica* klette.

32. fúzér MUSz. 580. — *fizèr* frontale Jambr.

33. hadnagy MUSz. 89. 415. — szerb *adnađ* gendarme, lieutenant Pop., Wesz.; *adnađ* id. Fil.

34. hajós MUSz. 96. — *hajoš* bootsknecht, matrose auf den flüssen Wesz.; szerb *hajoš* schiffsknecht Pop.; horv. *ajoš*, *hajoš* matrose Fil. — rut. *hajiv* schiff Csop.

35. halász MUSz. 98. — szerb *alas* der fischer Pop.; horv. *allas* ribar Fil. — rut. *halas* id. Csop.

36. harminczad MUSz. 111. — *harmicza* tricesima Jambr.; szlov. *harmicza* zoll, *harmičar* zöllner, zolleinnehmer, *harmičarnica* zollhaus Kleinm.; horv. *harmica*, *harmičar* id. Fil. Wesz.; szerb *armicija*, *harmicija* dreissigstamt, zollhaus Pop.

37. haszon MUSz. 115. — *haszen* utilitas, *hasznim* prosum, *hasznovit* utilis Jambr.; szlov. *hasek*, *hasen* nutzen, *hasliv* nützlich, *hasnost* nützlichkeit, *hasnovati*, *-iti* nützen, zuträglich sein, *hasniv* nützlich, vortheilhaft Kleinm.; horv. *hasna* der vortheil, nutzen, gewinn, *hasniti* nutzen, frommen, fruchten, zu gute kommen, conveniren (*ovaj će liek hasniti* diese arznei wird gut thun) Fil.; szerb *asna* nutzen, *hasna* id., *asniti*, *hasniti* nützen, *asnovit*, *hasnovit* nützlich Pop.; bulg. *hasna*: id. Mikl. — rut. *chosen*, gen. *chisna* nutzen, *chisnovati* nützen Mikl.

38. háló MUSz. 103. — szerb *alov* grosses fischernetz Wesz.; *halov* id. Pop.

39. hordó fass, MUSz. 140. — *hordòv* dolium Jambr.; *hardov* id., *ardavica* id. Mikal; szerb *ardov* fass, *hordov* id. Pop.; horv. *hardov*: *bačva* Fil.; bulg. *vordov* id. Mikl. — rut. *hordüv*, *ordiv* Csop.

40. inas MUSz. 896. — *inoš* bedienter, kammerdiener Wesz.; horv. *inaš* der lakai, nachtreter Fil. Dank. — rut. *inaš*,

inašiti Csop. Nincs összefüggésben az ószlov. *junoša* jüngling szóval; v. ö. ugor alakjait: vog. *mañ* klein, lapp *māna* infans, osztj. *moña* jüngerer bruder, melyek ellene szólnak, hogy a magyarban egy régibb *junoš alakot tegyünk fel (a mint pl. a régi *jonkább* = mai *inkább*). Ki is mutatható még ez utóbbi szónak családja a szlávban: *juna* jüngling, *junak* wackerer kriegler, held, diener, *junac* der junge ochs, *junost* jugend stb.

41. *karika* MUSz. — szerb *karika* ring, glied in einer kette, reif, *karikača* art runder mütze Pop.; horv. *karika* reif, ring am gewehre, kettenglied, gelenk, die haft, rinke, *kariklija* eine art runder mütze der Herzegowiner. — rut. *karika* ring Csop.

42. *keszkenő* MUSz. 31. — vend *keszkene* Dank.

43. *kettős* egy neme a táncznak, szokottabban «kállai kettős»; MUSz. 31. — szerb *ketuš* art serbischen tanzes Pop.

44. *kofa* anus, vetula MA., MUSz. 42. — szerb *kofa* kufe, höckerweib Pop., Dankovszky is felemlíti mint illir szót.

45. *koldus* MUSz. 43. — horv. *kolduš* mendicus Mikl., Denk. *koldiški* adj. mendici Mikl. — rut. *kolduš*, *koldoš* id. Mikl.

46. *kutya*, dial. *kucsa*, MUSz. 75. — *kuchya*: dalm. *kuchya* Verancs.; szerb, horv. *kuće* hündchen, *kučak* hund, *kučov* id., *kučif* hündchen, *kučka*, *kučica* hündin Pop., Fil. Leschka szerint «apud pleras gentes slavicas occurrunt vocabula *kutya*, *kutyka*, *kotyuha* ... in Moravia et Hungaria *kotya*»; de e szó elterjedtsége korántsem oly nagy a szlávországban: nincs meg a déli szláv dialektusok közül a szlovénban (hol a déli szlávországban közkeletű *pes*, gen. *psa* van használatban); nincs meg az oroszban, hol *cočaka* a közönséges kifejezés a kutya jelölésére s így a vog. *kuša*, votj. *kuča*, mord. *kučka* ugarságát s ezekkel együtt a *kutya* magyar eredetét kétségessé nem teheti.

47. *lapú* MUSz. 735. — *lopuh* lappa Jambr. szlov. *lopúh* grosse klette Kleinm.; horv. *lopuh* klettenartige pflanze, klette, grosse klette, rossklette, *lopušac* huflattig, *lopušje* krautblätter, Fil.; szerb *lopuh* id. Mikl. — rut. *lopuch* id. Mikl. Leschka s utána Dankovszky és Miklosich is e szót a magyarban szláv kölcsönvételnek tekintik; ez utóbbi különösen a szlávban is idegennek s a középkori latin *lapatica*, *lapatiuum* szóktól származtatja. E nézetükben nyilván az lehetett irányadó, hogy a lengyelben és oroszban is fellelhetők másai *lopuch*, *lapuch*, *lopian* alakokban. De nem vették

tekintetbe, hogy míg szláv téren e szó minden további rokonság nélkül áll s etymonját sem lehet meghatározni, azalatt a magyarban s rokon nyelveiben igen kiterjedt jelentéskörrel bír, melynek a szláv jelentés csak igen kis része. Kétségtelen ugyanis, hogy a *lapú* ép úgy kicsinyítő képzése a magy. *lap* «fläche, blatt,» szónak, mint a székely-csángó *lapi baumblatt, krautblatt*. Képzésének világos analogiái vannak a *hattyú, odú, nedű, fiú, hosszú, keserű* s számos más példában, melyet a szófejtés ilyenül mutatott ki. De még specialis jelentésének kifejlődése is igen régi korra vezethető vissza, a mennyiben különféle ugor nyelvek egyező alakokat, egyező jelentéssel őriztek meg; így említi Budenz a vog. *luopta blatt*, levél, (*iu-l.* falevél, *kanzin-l.* virág, tarka levél); vogK. *lupte* id.; mord. *lopa blatt*, laub (l. MUSz. 683. l.) alakokat. Az tehát, hogy az oroszban és lengyelben is vannak hasonló alakok, nem lehet más mint ugor nyelveknek, talán épen a magyarnak hatása. A lengyelben különben is több magyar szó található, az oroszhoz pedig, ha más nem, alkalmas közvetítő nyelvül szolgálhatott a kis-orosz vagy a rutének nyelve is. Az sem teheti a dolgot kéteessé, hogy a szláv alakok végén gutturalis hangot találunk; efféle eset nem épen példátlan: így felel meg *fattyú*-nak *fačuk*, *kutya*-nak *kučak*, sőt *sor*-nak is *sorak*. Továbbá vegyük figyelembe, hogy a magyar hosszú zárt véghangzókat egyéb esetekben is egy végző spiranssal adják vissza a szláv nyelvek, t. i. *-ov, -ev* szóvéggel s hogy a gutturalis spirans itt épp ily szerepű lehet (v. ö. erre nézve Dankovszkynál és Leschkánál *batoh* batú, *battyú* és *kotyuha* kutyó). De még mindezek felül van egy hangtani körülmény, mely a magyar alaknak szlávból való származtatása ellen döntőleg nyilatkozik, t. i. az, hogy a magyar szóban nincs nyoma a szláv végső χ hangnak, mely egyebütt fenn szokta magát tartani; azaz hogy nem mondjuk a többesben s egyes accusativusban: *lapuhok, lapuhot* (mint ez pl. történik a szláv *měhъ* (cseh *mech*), *мъхъ, pyh* (cseh *puch*), **дъхъ, плъхъ* (cseh *plch*), orosz *potroch* szavaknak megfelelő magy. *méh, moh, pih, doh, peleh, potroh* másaiban: v. ö. *méhek, mohot, pihes, potrohon, peléhes, pelyhes* stb.).

48. lá p MUSz. 736. — horv. *lap* weicher boden, wässeriger boden, moorboden, quellboden Fil.; szerb *lap* id., *lapav* morastig Pop.

49. *látó der seher (aufseher); MUSz. 738. — horv. *latov*

aufseher bei der maut und überfuhr, zollbereiter, überreiter Fil.; szerb *latov* id. Pop.

50. lógó das beipferd; MUSz. 764. — szerb *logov* beispannerpferd, freigerinne bei der mühle Pop.; horv. *logov* id. Fil. — rut. *logošnyj* lógós Csop.

51. luga s laube, MUSz. 773. — szerb *lugoška* grosse weinranke Pop.; horv. *lugoška* eine grosse weinrebe, die sich an häusern, bäumen hinaufrankt Fil. Nem fűgg vele össze a szerb-horv. *lug* forst, wald, hain, gehölz, rohr, röhrig Fil., mint ezt Dank. hiszi s töle Miklosich átvette.

52. majd MUSz. 634. — bulg. *maj fast*: *beh maj na griž* ich besorgte fast Mikl — rut. *maj aliquanto*: *maj bilšyj* aliquanto major, *majže fere*. A végső mássalhangzó elkopására nézve v. ö. *csalárd* és szlov. *čaler* homo fraudulentus.

53. *meredő, merergyő, merettyű, (*meringlő*): rúdra kötött zsákhaló Simai; azon zsákforma háló, melylyel a halat a bárkából kivesszik, kimerítik; MUSz. 655. — horv. *meredov* (in Baranya) der fischhamen Fil.; szerb *meredov* id. E szónak a *mer-* igével való összetartozása alig vonható kétségbe.

54. mérő metzen, kübel, MUSz. 657. — szerb *merov* ein getreidemass von 80 oka im Banat Wesz.; id. metzen Pop.

55. mérték MUSz. 657. — *mertuk* mensura Jambr.; szlov. *mertuk* massstab, richtschnur Wesz.; szerb *mertik* mass Pop.; horv. *mertuk* landmass, *mertik* weindeputat Fil.; ó-szerb *měrtikъ hlěbnyj i vinnyj* Mikl., *mirtuk* glagol. Mikl. — A ruténban csak *mireš* mérés, de a szláv nyelveken át eljutott az új görögbe is *μερτικόν* alakban. Alapszavát hibásan tartja Miklosich szláv eredetűnek, l. erre nézve MUSz. 617. l.

56. műhely MUSz. 684. 160. — szerb *mijol'* werkbank Pop. Wesz.; horv. *mijol'* id. Fil.

57. nyuszt zobel MUSz. 454. — szlov. *ňust* zobel Kleinm. Dankovszky ismeri a vendben is mását.

58. ország, HB. uruzag MUSz. 966. — dalm. *ruszag* ország Verancs.; *ország* regio, *orszachki* provincialis Jambr.; szerb *rusag* staat, geleite Pop.: horv. *rusag* die provinz, region, *rusačie* eine kleine provinz, *orsag* land Fil. — rut. *orsag*, *arsag* ország, országút Csop.

59. óriás MUSz. 966. — *oriaš* gigas Jambr.; horv. *orijaš*

riese, hüne, koloss, recke, *orijašica* riesin Fil.; szerb *orijaš* id.; szlov. *orjak* riese, *orjina* riesin, *orjaški* riesenartig Kleinm. — A különös alakulású szlovén szókra nézve l. a *szürke* czikket, 75. szám alatt.

60. r á a d á s MUSz. 668. 779. — szerb *radoš* aufgabe, zugabe Wesz. Pop.; horv. *radoš* nachlass, erlassung, zugabe, aufgabe, drangabe, rabat Fil. — *radaš* id. Csop.

61. r e m e k, r e m é k: *mester-remék* specimen officii (MUSz. 698.). — horv. *remek* meisterstück, meisterwerk Fil.; szerb *remek* id. Pop.

62. r o j t MUSz. 718. — szerb *rojte* falten, fransen, Pop., Dank.; horv. *rojte* garnitur, troddel, fransen, quasten, tressen, *rojtica* quästchen, *rojtas* fransig. Ezekhez tartozik valószínűleg e növénynév is: *rojtaš* kragenblume Fil. — rut. *rojta* franse Csop.

63. r o v á s MUSz. 710. — dalm. *rovás* rovas Verancs.; *rovàs* crena Jambr.; horv. *rovaš* kerbe, kerbholz, einschnitt am ohr (z. b. des schweins als kennzeichen), ohrmal (*na moj rovaš* auf meine gefahr, auf meine rechnung), *rovašac* kerbezahn, *rovašie* das gekerbe, zeichnen, markiren, *rovašiti* kerbeln, *rovašiti uho* ein ohr schlitzen Fil.; szerb *rovaš*, *raboš* id. Pop.; szlov. id. Kleinm. — rut. *ravaš* id. Csop.

64. s a j t ó MUSz. 337. — szerb *šajtov* schraube Pop.; horv. *šajtom* (!) id. Fil.

65. s a r k MUSz. 338. — szerb *šarke* türangel und türband Pop., Wesz.; horv. *šarke* id. Fil. — rut. *šarka* id. Csop.

66. s e k é l y, c s e k e untiefe, vadum MUSz. 347. — horv. *sèka* untiefe Fil.; szerb *sèka* id. Pop. A kezdő mássalhangzó elváltozására nézve v. ö. *sor* (azaz *šor*) és szerb *sura* Reihe.

67. s o k MUSz. 358. — szlov. *šok* haufe, eine ziemliche anzahl; vend *šok* id. Dank.

68. s o r Reihe, loos MUSz. 359. — horv. *šor* gasse, *šorak* loos Fil., Wesz.; szerb *šor*, *šorak* id., *sùra* Reihe, *sùra drva* Reihe klafferholz Fil. — rut. *šar* id. Csop.

69. s ő r e gemästetes rindvieh. MUSz. 362. — horv. *širaj* ein ochs mit weit auseinander laufenden hörnern Fil.; szerb *širaj* id. Pop. Itt a jelentés leírásában a szótárírók nyilván a *šir*, *širok* breit szóra lehettek tekintettel.

70. s z a b ó MUSz. 269. — szerb *sabov* schneider Pop.; horv.

sabol id. Wesz.; *sabov* schneider für gröbere arbeiten, *sabovka* die schneiderin Fil. A szlovénban a közkeletű *krojač* mellett a »szabó« kifejezésére ez alak is dívik *sambol* schneider Kleinm. Ebben alig tarthatjuk az *m* hangot egyébnek, mint afféle járulék mássalhangzónak, minő pl. van az *eplény* szó tájdivatú *emplény*, vagy a *pázsit*-nak *pázsint* alakján, v. ö. szláv *oplin* és *pažitī* (I. Nyőr VI. 448). Magyar nyelvrégiségnek semmi esetre sem tekinthetjük: v. ö. ugor alakjait vog. *sup*, *šup*, oszjtj. *šub*, mord. *šapi-*, lapp *cape-* (I. MUSz. 263). — rut. *sabüv* id.

71. szállás herberge, gasthof MUSz. 276. — szerb *salaš* maierhof, fruchtscheuer Pop.; horv. *salaš* meierhof Fil.; szlov. *salašvati* habitare Mikl. — rut. *salaš* quartier Csop.

72. szár, pl. csizma szára MUSz. 279. — szerb *sara* stiefelröhre; horv. *sara* stiefelschaft, pumpenstiefel, pumpencylinder Fil.; *sare*, *sari* plur. id. Kleinm. Wesz. — rut. *sara* id. Csop.

73. sziget; Bc. *sziget* insula MUSz. 285. — Leschka szerint „*sziget* derivatur quidem in gramm. Debr. a radice *szeg*, *szeg*et postea *sziget*; sed gentes slavicae, utut *ostrow* habeant, etiam dicunt *sziget*, . . . *szyh*ot“. E két alakot Dank. is ismeri. — rut. *sihat* insel Csop., tót *sihof* (Jancs., Loos).

74. szurdék engpass, ofenwinkel, schlupfwinkel. MUSz. 312. — szerb *surduk* hohlweg Pop. Wesz.; horv. *surduk* die bergrieise Fil. «etiam slavi dicunt *szurdek*, *szurdjk*, *szurdok*“ Lesch. — rut. *surdek* winkel Csop.

75. szürke MUSz. 329. — horv. *surkast* graulich Fil.; Wesz.; szerb *surkast* id. Pop.; horv. *surkac* (konj) braunschimmel, *surka* ein brauner rock || *sur* braun, blass (v. d. farbe), dunkelgrau, *surina* brauner rock, bauernrock, *surinac* brauner rock, art mantel Fil.; szlov. *surka* ein oberkleid der südslaven. — Kétségtelen, hogy mindez alakoknak alapszava azon *sur* névszó, mely hangbelileg teljesen megegyezik a magy. *szürke* alapszavával (v. ö. szürszabó *sursabov*, ménös *menuš*, gödör *gudura*) s mint a «blass, dunkelgrau» értelemből a *surkast* «graulich», a *surka* «schimmel» jelentéséből kiténik, jelentésbelileg is. Itt nyilván kölcsönzéssel van dolgunk, csak az a kérdés, melyik nyelvben kelljen a szót eredetinek tartanunk? Első tekintetre a szlávtság részére itélők oda az ősiséget; itt van még a származék mellett a szónak alaptője is, míg a magyarban csak is továbbképzésében fordul

elő; azután meg a szlávtság amúgy is adott már egyéb színnevet is a magyarnak, minő a *barna* szó a *rós*, *róska* (rötlich) s milyen valószínűleg a *piros* is. De vizsgáljuk az ügyet kissé közelebbről. 1. A magy. *szürke* szónak ugor etymológiája egyike azoknak, melyekhez a legcsekélyebb kétség sem fér; társalakjai az osztj. *sur* grau, zürj. *zor* id., lapp *čuorkok* id. hangbelileg s jelentésileg teljesen megfelelői; 2. míg a magyar *szürke*, habár csupán e származékban is, az egész nyelv területen el van terjedve s *szölke*, *szöke* teljesen megfelelő mellékalakja is van (v. ö. *szőkéllik* az ég e. h. virrad, Szolnok vidékén); azalatt a horv. *sur* még csak legközelebbi testvérdialektusaiban, a szerbben és szlovénban sem mutatható ki s még kevésbé a távolabbi, északi szláv nyelvekben, pl. az oroszban. Nagyobb területen — s ezen is csak a szerbet és horvátot értve — csak a képzett *surka* és adjectivuma *surkast* «graulich» ismeretes,¹⁾ mely körülmények világosan arról tanuskodnak, hogy valójában a magy. *szürke* ment át a déli szlávtságba; de itt aláesett az analogia hatásának, a mennyiben eredeti alakjának és jelentésének megtartása mellett, mellékalak gyanánt egy dialektus több más hasonló, párosan (kicsinyítő képzővel és a nélkül) előforduló alakok mintájára az elvont *sur* tőszót is alkalmazásba hozta. Az alapszóknak ily elvonása nem tartozik ugyan a szokottabb jelenségek közé, de megbizonyul az néhány a szlávból ájtött magyar kölesönszón, pl. a *palaczka* poloska szón, «melynek tájbeszédileg rövidített *palacz*, *palacz-féreg* mása is divatozik, úgyszintén ezeken: *poszáta*, *porzsáva pipacs*, *pizsitnek*, *permete*, melyekből a *posza*, *poszka*, *porzsa*, *pip*, *pizsit* és *perme* alakok elvonvák» (Nyör X. 342.). Ilyen a szlov. *hasek* nutzen, az általános déli szláv *hasen* : *haszon* alak mellett (l. 37. czikk), *oroslavnica* : *oroslan* mellett és végül ilyennek mutatkozik az is, hogy a világosan ugor eredetű *óriás* szó, mely az egész déli szlávtságban csak *orijaš* alakban ismeretes, az egy szlovén dialektusban még *orjak* és *orjina* alakokban is fordul elé (l. az 59. cikket).

76. s z ű r s z a b ó MUSz. 269. — szerb, horv. *sursabov* grob-schneider.

77. t e h e r, t e r h MUSz. 210. — *térh* onus Jambr.; szlov.

¹⁾ Nem vehető itt tekintetbe a szlovén *surka*; mely Kleinm. szerint «ein oberkleid der südslaven», e nyelvben csak mint horvát kölesönszó él.

terh last, ladung; horv. *terah* last, fracht, *teret* last, fracht, frachtgut, beladung, beschwerlichkeit, z. b. *bez tereta* unbeschwert, lastfrei, *javni tereti* öffentliche lasten stb., *teretan* beladen, belastet Fil.; szerb *teret*, *teretan* id. Pop. E szónak kétségtelen magyarságát a szláv ellenében Halász Ignác mutatja ki (Nyör X. 352.). Bizonyításához hozzá járulunk még azzal, hogy a magyarban (Szatmár vidékén) él még egy alak, mely a rokon nyelvi vog. *tarvit*, finn *tärkeä*, cser. *šerge*, osztj. *tägert* alakokhoz közelebb áll: ez a *tergenyös* szó, melynek *tergenye* alapszavát is ismeri Leschka s mely (Nyör X. 441) így van magyarázva: «megrakodott, pakkos.»

78. *tolvaj* MUSz. 231. — *tolvaj* praedo, latro, *tolvajstvo* praedatio, latrocinium Jambr.; szlov. *talovaj*, *tolovaj* räuber, *tolovajka* räuberin Kleinm., *tolvaj* razbojnik, lupež, hajduk Wesz.; vend *tolovaj* id. Dank. Miklosich a török *tolvaj* dieb, räuber szótól származtatja, holott ez kétségtelenül újabb időben átment magyar kölcsönszó (Zenker szótára is magyarnak jelzi).

79. *tölcsér* MUSz. 214. — szerb *točir* trichter Pop. — rut. *tivčarj* id. Csop. Képzésére és a *tölt-* igével való egybetartozására nézve l. Halász «Ritkább és homályosabb képzők» (Nyör VII, 62); v. ö. még *tötike* lihu (Somogym.) Nyör X, 477. Nincs köze tehát a szláv *točiti* schenken, einschenken igével, melytől különben a magy. *tölcsér* hangalakja sem volna magyarázható s mely ellen az is szól, hogy a szláv *točir* csakis a szerb nyelvterületen ismeretes.

80. *tunya* faul, träge, MUSz. 232. — szerb *tuňav* stumpfsinnig, blöd Pop.; horv. *tuňav* id., *tuňavost* stumpfsinn Fil.

81. *tündér* die fee MUSz. 221. — szerb *tindir-grad* zauberschloss Pop. Képzését s a *tün* igével való egybetartozását l. Halász «Ritk. képzők» cikkében (Nyör VII, 62.). Budenz valószínűleg a török *tün-* «fenylik, ragyog»-ra való tekintetből a magy. *tün-* igét kihagyta szótárából, holott igen világosan tünik elénk mint mom. képzése azon ugor *t_{sg}-* «fényleni» igének, melyből a *teként-*, *tet-*, *tetsz-* magyar képzések is valók s annál kevésbé tartható kölcsönvételnek, minthogy *tündököl*, *tünedez*, *tünet* PP. ritkább képzései is vannak. Ilyeneket a török kölcsönvételeknek határozottan kimutatható igéken nem találunk; úgy hogy a török *tün-* igével való viszonya, mint sok más esetben, legfeljebb csak ösrokonságinak tartható.

82. ú r MUSz. 966. — óbulg. *уръ* «wahrscheinlich dominus: *sarakinstii urove bell. troi. 18. 36. urove grъcstii 23. 25. urove grъctii 36. 37. šestъ urovъ grъcъskyhъ urove grъcstii 37. 40. velmažiei urove 40.*» Mikl. (Slav. elem. im Magy.)

83. v á g á s, k e r é k - v á g á s MUSz. 583. — horv. *vagaš* spur, geleise Fil.; szerb *vagaš* geleise, *vagašliv* voll geleise Pop. — rut. *vagaš* holzschlag Csop.

84. v á g ó, v á g ó - k é s MUSz. 583. — szerb *vagov* art wiegemesser, fig. dumm, tölpel. Pop. Wesz. — rut. *vāgókés* hackmesser Csop.

85. v á p a lacuna MUSz. 736. — ószláv *vapa* stagnum Mikl. — rut. *vapa* pfütze Mikl. Ez adatokat Miklosich a magy. *vápa* szlávságának bizonyítására hozza fel; de nézetének ellene szól a kétségtelenül hozzá tartozó *láp* alak s ennek rokonyelvi másai; továbbá hogy a *vápa* jelentése tágabb körű, t. i. annyit is tesz, mint «höhlung», pl. a *kanál vápája*.

86. v a r g a MUSz. 595. — szerb *vorga* sutor Mikal. — rut. *varga* gärber Csop.

87. v i r á g MUSz. 618. — szerb *verak* alchemilla vulgaris Pop.

88. v i r r a s z t ó v i g i l MUSz. 619. — *virostov* vigil Jambr., *virostov nochni* Bell.

B) Magyar szók az ugor eredet kriteriumai nélkül.¹⁾

a) Ige.

89. c s a l. — szerb *čalovati* decipere Mikal. — rut. *čalavati* id. Csop.; Magyar eredetét mutatja két képzőstül átment származéka is, a *csalárd* és *csaló*.

b) Névszók:

90. b i r s á g g e l d s t r a f e. — *biršak* multa, multa, *biršažim* mulcto Jambr.

¹⁾ Azaz olyan magyar szók, a melyeknek ugor eredete *egyelőre* még nincs biztosan kimutatva (a melyeket jelesen Budenz «Magyar-Ugor-Szótára» még nem vehetett föl). Igazi magyarságukat, legalább a szláv ellenében, részint képzésük, részint egyéb, főleg hangalaki momentumok mutatják meg.

91. **b o k o r** gebüsch, bund, strauss. — horv. *bokor* das büschel, *bokor od cvieća* blumenstock, staude, *bokorenje* die bestaudung, *bokoriti* sich bestauden, bestocken, *bokorniaća* staudgewächs Fil.; szerb *bokor* büschel, blumenstrauss, bouquet, staude, *bokoriti* sich bestauden Pop. — Teljesen magyaros képzésű szó, épp úgy viszonylik a *bog* névszó alapjául szolgáló ugor *b_sg_s*-igéhez (MUSz. 488.) mint a kimutatható ugor *s_sg_s*-hoz a *csokor*, v. ö. még *batyu* és *butyor*; ezenkívül van még egy ritkább származéka is, mely magyarsága mellett szól: *bokréta* e h. *bokréka v. ö. *csukorék* innen: *csukor*. Tekintetbe veendő még a magyar jelentés szélesebb köre is, v. ö. *bokrot kötni* és *bokros ló*.

92. **c s a l á r d.** — *chalaren* astutus, *chalaria* fraudulentia, dolus, astus, *chalarim* fraudo, *chalaro* fraudulentus Jambr.; szlov. *čaler* homo fraudulentus Mikl., *čalaren* eitel, leer, *čalarija*, *čalarnost* eitelkeit, leere Kleinm. Képzésének magyar voltát Halász fejtegeti Nyőr. VIII, 293. l.

93. **c s a l ó.** — szerb *čalovno* dolose Mikal, szerb *čalov* dummkopf Pop.; horv. *čalov* budala: narr, thor Fil. — rut. *čalivnyj* csaló. A régibb «dolosus» értelemnek mai «narr» jelentésre való átmenetelét a szlovén *čalaren* «eitel, leer» értelme világosítja meg.

94. **c s o n t.** — szlov. *čunta* knochen, *čuntovina* knochenteil Kleinm.; vend *čunta* id. Dank. A szó alakja, jelentése, elterjedési köre egyképpen a szláv eredet ellen szól.

95. **f a t t y ú.** — *fachuk* nothus, spurius Jambr.; szlov. *fačuk* bastard uneheliches kind Wesz., *fativ* id. Mikl. — rut. *fattiv* id. Cso., *fativ* famulus Mikl. A szónak szláv eredetével a kezdő ajakhangú spirans ellenkezik.

96. **g o m b** knopf, knoten. — *gumb* nodus *gumbar* nodifex Jambr.; szlov. *gumb*, *gumba* knopf, *gumbar* knopfmacher, *gumbati* knöpfeln, *gumbnica* knopfloch Kleinm.; horv. *gumb* der knopf, *gumbača* spännadel, *gumbačnak* brief (von stecknadeln), *gumbar* schnürmacher, *gumbnica* stecknadel Fil.; szerb *gomba* geschnürter knopf, *gombar* knopfmacher Pop. Miklosich mind e szókat az új-görög *κομπί, κομπί* szóból magyarázza, holott ennek ily alakot kellett volna felvenni a szlávtságban *kumpia, v. ö. oszmanli *bički*, *deli*, *harami* és szláv *bickia*, *delia*, *haramia*. Más részről a magy. *gomb* alig választható külön magashangú párjától, a *gömb*

szótól, melynek pedig *gömbölyü*, *gömbölyeg* stb. magyaros képzései vannak. V. ö. még *gombolyít* és *gömbölyít*.

97. *gödör* grube; tal (csángó: Nyör. X. 154). — horv. *gudura* gebirgspass, die schlucht, bergschlucht (*gudura medu stienami felsental*) Fil.; szerb *gudura* enges, tiefes tal, schlucht Pop. Csak a magy. *gödör* alak változhatott a szlávban *gudura*-ra; mert szláv *gudura* a magyarban is csak *godora* maradt volna, v. ö. *csutora* és szláv *čutura*, *kusziora* és szerb *kustura*, *poltura* és szláv *polъ вѣтора*.

98. *gyám* támasztó, erősítő, tartó rúd; vormund. — horv. *dam* querholz am boden grosser wannen; szerb *dam* id. Magyarságát a ritkább képzésű *gyámol* főnév (pl. *gyámol-talp*, *gyámolt vet*) s *gyámolit* származéka bizonyítja, melyhez még a magyar jelentés szélesebb köre is tekintetbe jöhet.

99. *gyenge* schwach, zart (dial. *genge*). — *gingav* tener, debilis Jambr.; szlov. *gingav*, *gingavast* schwächlich, kraftlos Kleinm.; horv. *gingav* id.; zart, häcklig, dösig, pimpelig, träge, *gingavac* schwächling, zärtling, *gingavost* schwächlichkeiten, häckligkeit, trägheit. Fil.; szerb *gingav* träge. Pop. — rut. *denglyvyj*. Magyar eredetét bizonyítják az egész magyar nyelvterületen használt, eredetibb *gyenge* alak s a csupán ennek megfelelő *zsenge*-féle hangváltozás; továbbá e ritkább képzés: *gyengéded*. Budenz (Verzweig. der ugr. spr. 68. l.) vog. *üemisch* dünn, osztj. *üamik* szókkal yeti egybe.

100. *hamis* falsch. — szlov. *hamičija* hinterlist, *hamičen* hinterlistig, *hämisch*, *hamičnost* hinterlistigkeit Kleinm.; horv. *hamišija* malitia Mikl. — rut. *hamišnyj* falsch Csop. Miklosich a német *hämisch* szóból származtatja mind ez alakokat a magyarral együtt, de ellene szól a HB. *homus* adata; a mi pedig a szláv alakokat illeti, azok úgy hangzásban mint jelentésben szorosabban egyeznek a magyar *hamis*-val, mintsem a német *hämisch* szóval.

101. *hant* rasen. — horv. *anta* markhaufen, *antañe* das setzen der markhaufen, *antati* markhaufen setzen Fil.; szerb *anta*, *antañe*, *antati* id. Pop. — rut. *hanta* határdomb Csop. Magyar eredetének kriteriuma a szláv szó alakján mutatkozó hangfogyatkozás s annak szűkebb jelentésköre.

102. *hintó*. — *hintov* carpentum Jambr.; szerb *intov*, *hintov* kutsche Pop.; horv. *hintov* kalesche, kutsche, staatswagen Fil. —

rut. *hintüv* id. Csop. A magyarban rokon jelentéssel *hinta* mellékalakja is van, melytől a denom. *hintáz-* és *hintál-* származékok erednek. Ezek a *himbál-* igével együtt az ugor *k_sg_s* «moveri» (currere, fluere) alapigéhez vonhatók, melyhez a m. *hajt-* «agere» is tartozik. Erre a teljesebb *hilyinta*, *hilinta* hangalak is látszik mutatni, mely ebből válhatott *hijinta, *hajinta.

103. k á b a blödsinnig, dumm. — szerb *taba* dummkopf Pop. Szláv szókezdő *t* sohasem válhatik a magyarban *k*-vá, míg az ellenkező eset, hogy t. i. egy szókezdő *k* a szerbben *t*-vé változott, számos analogián mutatható ki. (l. fentebb 69. l.)

104. k e n ő c s salbe, schmiere. — horv. *keňača* die wagenschmiere, die zwischen der achse und nabe sichtbar wird Fil. Wesz.; szerb *keňača* id. Pop. — rut. *keňöč*, *sekërkeňöč* Csop. V. ö. *ken-*, *kendő*.

105. k o m p fähre, überfuhrplatte, fährkahn. — szerb *komp* fähre Pop.; horv. *komp* fliegende, schwimmende brücke Fil. A szláv véghangzónak hiánya a magyar alakon mutat a magyarból való kölcsönvételre.

106. k o n t y haube, schöpf. — szerb *konda* zopf Pop. A szláv alak csak igen kis nyelvterületen ismeretes és jelentés tekintetében is sokkal specialisabb a magyarénál.

107. l o p ó dieb; heber. — horv. *lopov* schurke, schelm, kujon, schlechter kerl (*lopov svih lopova* ausbund aller schelme), *lopovstvo* schelmerei, dieberei, *lopovština* id. Fil.; szerb. *lopov*, *lopovstvo* id., *lopovluk*, *lopovština* diebstahl. V. ö. *lop*.

108. m e z ő. — horv. *mezevo* die au Fil.; szerb *mezevo* weites feld. Pop. E szó magyar származásának egyetlen kriteriuma, hogy a szlávágnak csak aránylag kis részében ismeretes.

109. m é n e s stuterei. — szlov. *koňski menuš* equaria Habd. — rut. *mineš* Csop. V. ö. *mén*.

110. s á n t a. — *šantav* claudus, *šantam* claudico, *šantanye* claudicatio Jambr.; szlov. *šantati* hinken, krumm gehen, *šantav* hinkend, krumm, *santavec* hinkender, *šantavost* krummheit Kleinm.; horv. *šantati*, *šantav*, *šantavac*, *šantahe* id. Fil.; szerb *šantati*, *šantav*, *šantahe* id. Pop. Leschka azt írja róla, hogy «*peris gentibus slavicus usitatum est, inprimis in Hungaria; sed neque Bohemis, Russis, Moravis atque Polonis ignotum*»; de orosz szótárban, mit itt különösen számba kellene vennünk, nem találtam

s Miklosich sem hoz fel rá adatot összeállításában, noha e szót ő is idegennek tekinti a szláv téren. Tekintetbe veendő itt az egészen magyaros szöveg s azon körülmény, hogy a szlávból átjött *šantav* alak a magyarban csakis *sántó*-vá lett volna. (L. Nyőr VIII. 102. l.)

111. *síp*. — *šip* tibia Jambr. A szlovén nyelv társdialektusai sem ismerik már e szót s ez magában véve elég kritérium idegen eredetére; de számba vehető még, hogy van egy ugor *s₂g₂*-«sonare» ige (magy. *szó*), melyhez a *sipog*-, *sipút*-igék mint momentán képzésű származékok csatlakoznak (v. ö. *hugyap*-, *ülep*); úgy hogy a *síp* szó ép oly képzővesztett nom. verbale lehet, mint *híd*, *gond* stb. V. ö. *sipos* cikkét.

112. *sipos*. — *šipuš* tibicen Jambr. Az hogy a *šip* szó mellett határozottan magyar képzésű *šipuš* alak is előfordul, szintén erős bizonyítékot szolgáltat e szók magyar eredetére nézve.

113. *satyor* handkorb. — szerb *šatura* brodkorb Pop. Hangzására nézve egyezik a *butyor* szóval, melynek szintén hasonló *butura* alak felel meg a szlávban; l. 94. szám alatt.

114. *telek* grundstück. — illir *talek* telek Dank. — rut. *telek* id. Csop. Dankovszky adata nem fordul elő egyéb szótárakban s Miklosich sem ismeri; ¹⁾ ebből nyilván következik, hogy ha egyáltalában használatban van az illir nyelvekben, csak igen kis körben lehet ismeretes s így vele szemben a közdivatú magyar szót semmiesetre sem lehet szlávból eredt kölcsönszónak tartanunk.

115. *toty* a plump, träge, faul. — horv. *tutlav* träge, unkundig Fil.; szerb *tutlav* id. Pop. Magyaros képzést tüntet fel s alapszava is összevethető azon ugor *t₂g₂* «stare, cessare» igével, mely az észti *toğu* träge, schläfrig szóban, továbbá a lapp *tokkones* inutilis, finn *tuhma* stupidas, magy. *tohányu*, *tunya*, *gyáva* alakokban maradt fenn (l. MUSz. 232.)

116. *vár* festung, burg. — *var* castula Bell.; bulg. *vari* (plur.) turris Mikl. A ritkább képzésű *várad*, *várda* bizonyítják régi elemnek a magyar szókincsben.

117. *város*. — *váraš* civitas, urbs, *váraška* hisa praetorium Jambr.; dalm. *varos* varos Verancs.; szlov. *varoš* stadt Kleinm.; horv. *varoš* id., *varošac* städchen, *varošanče* stadtkind, *varošanka*

¹⁾ E szót t. i. felhossa a kölcsönvételek közt, de csak rutén alakját említi.

städterin, *varošić, varošica* städchen Fil.; szerb *varoš, varošica, varoška, varošanka* id. Pop.; bulg. *varoš* Mikl. — rut. *varoš* id. Mikl.

118. *vár megye* komitat, gespanschaft. — szlov. *varmeda* gespanschaft Kleinm.; horv. *varmedija, varmeda* komitat, gespanschaft Fil.; szerb *varmeda* id. Pop.

C) Idegen eredetű magyar szók.

a) Török eredetűek:

119. *árok* der graben, kanal. — *járek* vallis Jambr.; szlov. *jarek* graben, wiesenfurche Kleinm.; szerb *jarak* graben, *jalak* graben, kanal Pop. — csag. *arík* kanal Vámb.; oszm. *arug* graben Zenk.; kojb. *érek* riss, spalte Cast.; oszm. *jaruk* spalte, furche, ritz, wunde Zenk.; kaz.-t. *jarik* hasadék, repedés Bál.; v. ö. köztörök *jar-* hasít. — Nem tekinthető a magy. *árok* kölesönvételenek a szlov. *jaruga* bergschlucht, graben Kl-inm.; szerb-horv. *jaruga* id. Pop. Fil., melyek alkalmasabban felelnek meg az oszm. *arug* alaknak.¹⁾

120. *báj* incantatio, magia PP. — ószlov. *bajati* incantare, *fabulari* Mikl.; újszlov. *baja* zauber, reiz, loos, *bajati* zaubern, löseln, *fabeln* erzählen, *bajavec* zauberer, *bajaven*, zauberisch, gauklerisch, reizend, *bajilo* zauberstoff, zaubermittel Kleinm.; horv. *baj* die mythe, märchen, *baj* reiz, anmut, kinderschrecken, *bajač* zauberer, besprecher, *bajalač* beschwörer, zauberer, *bajalo* id. (magy. *bájoló?* v. ö. *mazalo* anstreicher), *bajanie* das zaubern, *bajati* *fabeln* erzählen, *bajan, bajevan* mythisch, *fabelhaft* Fil.; szerb *bajati, bajanie, bajan, bajač* id. *bajka* *fabel*. — csag. *baj* varázslat, *bübáj*, turkom. *bájü, büjü* id. Vámb. Az oszmanliban csak származékalakokban (*bajil-, bajgin, bajliš*) s tovább fejlődött «ohnmacht» jelentéssel fordul elő, minélfogva közvetlen török kölesönvételeknek a szláv alakok nem tekinthetők. De a magy. *báj* sem tartható szláv eredetűnek, mint Miklosich állította; mert míg a magyarban már a legrégebb emlékekben előfordul a *bájos* névszó s az összeforrt

¹⁾ S nem *jaruk*-nak, mint Mikl. hiszi; mely bár rokon az *arug* alakkal, mégis specialisabb jelentésű s értelme nem «árok», hanem «hasadék vágás, seb».

*büvösbáj*os ikerszó, az ószlovénben, honnan pedig kölcsönszavainknak legnagyobb részét vettük, csak *bajati* igei alakja található, s nem egyszersmind a *báj névszó. Ellene szól a szláv kölcsönvételnek a teljesebb, mai déli szláv *baja* alak is, melyből a magyarban csak is *baja* vagy *bája* hangzású szó válhatott volna, minélfogva a szó vándorlásának útja csak is úgy képzelhető, hogy a keleti törökségből a magyar, ettől a szláv vette át.

121. *bátor* *tapfer*, *kühn*. — *batriv* *audax*, *animosus*, *batrivost* *audacia*, *animositas*, *batrivo* *animose* Jamb.; horv. *batriviti* *mut* *einflössen*, *ermuntern* Fil.; szerb *batriti* *aufmuntern* Pop. — csag. *batir* *tapfer* Vámb.; kaz. *batir* *bátor*, *hős* Bál.; ujb. *batur* *brav*, *tapfer* Vámb.; csuv. *pattir*, *pader* *сильный, герой* *erős*, *hős*; v. ö. mong. *baγadur* *hős*.

122. *bátor*: *ám-bátor*. — *bátor* *omnino*, *sane* Jamb.

123. *bár* — *bár* *saltem*, *dummodo*, *barem* *saltem*, *dummodo* Jamb.; szlov. *bar*, *barem* *wenigstens*, *mindestens* Kleinm.; horv. *bar*, *barem*, *barema* *wenigstens*, *mindestens*, *wenn schon*; *bar si mu kazao* *du wirst es ihm doch gesagt haben* Fil.; szerb *bar* *wenigstens* Pop. V. ö. *bátor*.

124. *bélyeg*, *billeg* *kennzeichen*, *merkmal*. — dalm. *biligh* *bileg* Ver.; ószlov. *bělegъ* *signum* Mikl.; ujszlov. *bileg*, *bilega* *kennzeichen*, *merkmal* *biležiti* *anmerken*, *bezeichnen*, *notiren*, *biležnik* *notar* Kleinm.; *bileg* *zeichen*, *merkmal*, *stempel*, *bileg prema viednosti* *wertstempel*, *nota*, *postzeichen*, *marke*; *bilega* *abzeichnen*, *ein weisser fleck*, *listovna bilega* *briefstempel*, *bilegovati* *bestempeln*, *bilegovan* *bezeichnet*, *bilegovina* *stempelgeld* Fil.; szerb *belega*, *belegovina* *id.*, *beležiti* *bezeichnen*, *beleženje* *das aufzeichnen*, *beležnik* *notar*, *beleška* *anmerkung im buche*. — csag. *bilgü* *jel*, *bélyeg* *Abus.*; oszm. *bilgü* *zeichen*, *merkmal* *Zenk.*; ujb. *belkü* *jel*, *nyom* Vámb.; jak. *belü* *zeichen*, *kennzeichen* Böht.; alt. *pilek* *знакъ, задатокъ*: *jel*, *felpenz* *Alt. gramm*; csuv. *palla* *знакъ, примѣта, клеймо*: *jel*, *bélyeg* *Zolot.*; v. ö. tör. *bil-* «tudni». A szláv alak nem lehet az oszmán-törökből való, mert annak *bilgü* szava a szlávban csak *bilgija* hangzással lehetne meg. A magyar közvetítést a csuvas *palla* alak is megerősíti, mely nyílt véghangzójával a többi törökség *bilgü* alakja ellenében épen egy régibb *beleg, *belek-re utal, a milyent az altaji dialektusban (v. ö. *pilek*) meg is találunk. A csuv. *palla* véghangzójára nézve v. ö. csuv. *pola* *hal* és

tör. *balik*, *çürä fark* és *kujruk*, *tupra föld* és *toprak*, *ora láb* és *atak*, *azak*, *ajak*; továbbá, hogy a magy. *sereg* a csuvasban *šara*,

125. *bér* (*urbér*, papi *bér*) zins, dienstlohn. — dalm. *bir* birsag Verancs.; szlov. *bir*, *bira* abgabe Kleinm.; horv. *bira* steuer, abgabe, pfarrzehent, grundzins Fil.; szerb *bir* abgabe, steuer Pop.; bulg. *bir* id. Mikl. — rut. *byr* census Mikl.; — csag. *birgu* adomány, adó Vámb.; oszm. *vergü* gabe, geschenk, steuer, zoll Zenk; *bere: kaz. *birüse* (3. szem.) adósság Bál., oszm. *veresi* credit, Übergabe, Überlieferung; jak. *berik* geschenk, *biärī* das geben, gabe Böht.; alt. *perū* даръ, жертва adomány, áldozat Alt. gramm.; csuv. *paru* милостыня alamizsna, adomány Zolot. — V. ö. tör. *beradni* A kezdő media csupán a keleti törökségben ismeretes, minélfogva a déli-szláv nyelvekbe csak is magyar közvetítés útján kerülhetett.

126. *béres* mietling, knecht, ackerknecht. — *biruš* boarius Jambr. — rut. *bérés* id. Csop.; — v. ö. *bér*.

127. *csikós* pferdehüter. — szerb *čikoš* aufseher der jungen, ungezähmten pferde auf der heide Wesz. Pop. — rut. *čikoš* id. Csop. — csuv. *tiga*, *tiga* ¹⁾ жеребенокъ csikó Zolot.; jak. *tii* ein füllen im zweiten jahre Böht.; alt. *taj* 2 éves csikó Alt. gramm.; kaz. *taj* id. Bál.; oszm. *taj* füllen Zenk.; csag. *taja* kalb Zenk.

128. *csoport*, *csopor* ein erdklos, eine erdscholle, *csoportgyülekezet* eine rotte, versammlung. PP. — horv. *čopor* die herde, horde, trifft, rotte, rudel; *čopor cigana* zigeunerbande, *č. sviňa* eine schweinherde, *na čopore* rudelweise Fil.; szerb *čopor* eine herde vied Wesz. Pop. — csag. *čopor* gomoly, rakás, *čoporos*—egy rakásra jönni. Az oszmanliban nincs meg e szó, tehát csak magyar kölcsönvétel lehet; hiszen a magyarban teljesebb hangalakkal és jelentéskörrel is szerepel.

129. *ezer*. — dalm. *jezero* ezer Verancs.; *jezero* mille Jambr.; szlov. *jezer* id. az eredeti *tisoč* és kölcsönvett *tavžent* mellett, *jezer-nica* zahl tausend Kleinm.; horv. *jezero* id. Mikl., Wesz.; a szerben egy másféle kölcsönszó használtatik e fogalomra, a görög eredetű *çiljada*. — rut. *ezerj* id. Csop. — perzsa *hezār* tausend Zenk.,

¹⁾ E csuvas alak mindenesetre többet foglal magában, mint a köztörök *taj* s valószínűleg egy dimin. *tajgak kopott mása.

a mely török úton kerülfhetett a magyarba. Bár a perzsa *hezār* az oszmanliban is használatos, a szláv *jezero* nem tartható ez alak átvételének; mert 1) ama szó csak is az irodalmi nyelvben szerepel; 2) éppen a nyugati törökséggel közvetlen, földrajzi érintkezésben álló szláv népek, pl. a szerb, nem bírják szókinsükben a *jezero* szót; 3) hangtanilag egy oszmanliból eredt *hezār*-nak a szlávban ily alakot kell vala felvennie: *hezara*, *ezara*, de semmiesetre sem változtatta volna kezdő mássalhangzóját *j*-vé; míg más részről több példa bizonyítja (l. fennebb 69. l.), hogy átvett magánhangzón kezdődő szó elé éppen szokásos a *j*-nek elibetoldása; a szláv *jezero* tehát csak is a magy. *ezer*-nek lehet a mása.

130. gy a p o t. — *gyopot* gossipium Jamb. — csag. *japuk* ¹⁾ gyapjú, lótarakó Vámb., oszm. *japuk* pferdedecke, satteldecke Zenk.; csag. *japak* die zusammengeklebte wolle am rücken des schafes, welche als watta gebraucht wird Vámb.; kún *jabov: *jabovli* lanatus cod. Cum. A szókezdő és végző mássalhangzó változása csakis a magyar nyelv területén történhetett meg; v. ö. tör. *jinži* és magy. *gyöngy*; továbbá *pamuk* és *pamut*.

131. gy ö n g y. — *gyungy* gemma, unio Jambr. — rut. *dönd* id. Csop. — csag. *jinzü*; ujj. *jünzü* id. Vámb.; oszm. *inzi*, *inçi* id. Zenk.; kojb. *nindü*, *néndü*, *tindü* Castr., kún *ingcu* gemma cod. Cum.; alt. *jinji*, *inji* жемчугъ id. Alt. gramm. A szláv szónak egész hangalakja a török szónak csupán magyar közvetítéséből magyarázható.

132. h á m kummet. — *hám* helcium Jambr.; szlov. *ham* pferdekummet, joehgeschirr Kleinm.; horv. *ham* id., *hamovi* pferdeggeschirr; *hamar* geschirrmeister, *hamiti* einspannen, anschirren, Fil.; szerb *am* geschirr des wagenpferdes, *ham* pferdekummet, Pop. — rut. *zama* id. Csop. — alt. *zom* яrho iga, *zomit* ²⁾ хомутъ

¹⁾ A magyar *gyapot* «baumwolle» szó jobban megfelel a török «schafwolle» értelmű *japuk* szónak, mint a *gyapju*, mely egy eredeti török *japku* alakra utal. A *gyapju* szóval azonos végű *borju* azonban *bozgu*, *bozagu* alakból ered.

²⁾ E szó a keleti szláv nyelvekbe kerülvén át, lassanként egész Európában elterjedt; tőle valók az orosz *zomutъ*, szlov. *homot*, bulg. *homъt*, szerb *homot*, cseh *homout*, lengy. *zomat*, *zomato*, s valószínűleg ebből a lett *kamantai*; továbbá középfi. *komat*, ujf. *kummet*. A törökben etymológiája is van, de meg azon-

hám Alt. gramm.; kaz. *kamit* lóiga Bál.; v. ö. tör. *kam-* kötni és magy. *kötőfék*. Miklosich e szláv alakok s a magy. *hám* mellett az ófelnémet *chamo* s a középfelnémet *kam* «zaum» szavakat hozza fel, de ezek hangtanilag nem egyeztethetők sem a magyar, sem a szláv alakokkal. A magyart illetőleg csak a középfeln. alak vehető tekintbe, mert szorosabb érintkezés csakis e kor óta áll fenn e két nép között s egyéb német kölcsönszavaink is legfeljebb idáig vezethetők vissza; már pedig *kam*-ból a magy. nyelv újabb korában nem igen válhatott *hám* alak. De a szlávban sem válhatott a német alakokból *am* és *ham* (hanem a korhoz képest, melyben a német kölcsönvételnek történnie kellett *hamo* vagy *hama*, *kam* vagy *kama*. Úgy hisszük nem merész feltevés, ha éppen ellenkezőleg fogjuk fel a dolgot, vagyis a német *chamo* alakban mását látjuk egy magyar *chamo-nak, mely a mai *hám*-ot megelőzte. Erre nézve számba vehető, hogy a magyarság Európában való megjelenésekor, különösen mint lovas nép gerjesztett félelmet s hogy ebbeli kiváló ügyessége mindenkor nagy hírben állott.

133. k a n t á r halfter, zaum. — *kantár* capistrum Jamb. — rut. *kantar*, *kantarj* id. Csop. — csag. *kantar* das kurze leitseil Vámb.; jakut *zantarga* ein riemen, der vom gebiss des pferdes zum sattel geht und durch den der kopf bei gebogenem halse in die höhe gehalten wird Böht.; mongol *zantarga* id. Kowal.; v. ö. mong. *zantarku* traben Schmidt.

134. k a r d. — szlov. *kord*, *kordeč*. *kordež* dolch, degen Kleinm.; szerb *torda*, *đorda* säbel Pop.; horv. *čorda* sabla Fil. — perzsa *kārd*, *kard* culter. — Az oszmanli népnelvben a török *kılıç* van használatban; ennél fogva a felhozott déli-szláv alakok nem eredhetnek közvetlen érintkezésből. Az éjszaki szláv nyelvekben ugyan szintén előfordul e szó (orosz és lengyel *kord*, litván *kardas*), de ezekben lehet az külön kölcsönvétel szintén török népek útján; a déli-szláv nyelvekre nézve, a magyar közvetítés onnan világlik ki, hogy a szót még nem találjuk az ószlovénban, sem az éjszaknyugati cseh, morva stb. dialektusokban. ¹⁾

felül pl. a kazáni *kamit* nem lehet orosz kölcsönszó, mert orosz *хомутъ* *chomut*-nak maradt volna meg (v. ö. *хозяинъ* és *чозүйн*, *хозя* és *чозü*).

¹⁾ Miklosich a magy. *kard* szót szláv kölcsönszónak nézi; de 1) az ószlovénban nem mutatható ki; 2) a déli szláv nyelvek-

135. kép bild. — dalm. *kyp* kip Verancs.; *kip* icon, imago, effigies Jambr.; szlov. *kip* bild, bildsäule, *kipar* bildhauer, *kipati* bilden, *kipčić* bildchen Kleinm.; horv. *kip* bild, standbild, statue, *kipac* ein kleines bild, *kipar* bildformer Fil.; szerb *kip* bild Pop; ó-szerb *kip* vultus, persona. — kojb. *kip*, kar. *kep* vorbild, form Cast.; ujb. *kep* form, bild Vámb.; jak. *kiáb* form, gestalt Böht.; oszm. *gibi* -képpen; mong. *keb* form, vorbild Schmidt.

136. kín. — horv. *kina* marter, peinigung, plage, qual, *kinac* peinigter, *kinba* plagerei, *kiniti* peinigten, martern, Fil.; szerb *kititi*, *kinba* id. Pop. — csag. *kin* kín, gyötrellem Vámb.; ujb. *kiin* plage, marter, qual Vámb.; kún *kin*: *kinov* cruciatus, *kinaidilar* cruciaverunt, *kinadi* torsit, *kinalip* affligens se cod. Cum.; alt. *kijn* myenie kinzás, kín Alt. gramm. Mint a *kép*, úgy a *kín* szó is csakis a törökség keleti ágaiban ismeretes, minélfogva csak a magyarság útján jöhettek a szlávba.

137. kincs der schatz. — *kinch* thesaurus, *kinchim* orno Jambr., *kinč* schmuck, *kinčarija* verzierung, *kinčati* schmücken, zieren, *kinčnica* schmuckkästchen Kleinm.; horv. *kinč* schmuck, zier, *kinčéne* das schmücken, zieren, *kinčiti* schmücken Fil., *kinčuriti* sich putzen Wesz. — perzsa *genž* schatz, insbesondere ein verborgener Zenk. — E perzsa szó az oszmanliban is előfordúl, de a szlávtság mégsem vehette innen által; mutatja az, hogy a *kinč* a törökséghez legközelebb élő szerb nyelvben nem ismeretes; továbbá bizonyítja a kezdőhangokon mutatkozó változás, mely egy a magyar nyelv történetében lefolyt hangfejlődés eredménye, a mennyiben a régi emlékek a perzsa *genž* szónak még hübb *kéncs* mását is fenntartották.

138. kóró. — horv. *korov*, *korovina* unkraut Fil.; szerb *korov* id. Pop. — Hogy e szláv szavak kétségtelenül magyar eredetűek, bizonyítja a *kóró*-nak e nyelvben való szélesebb jelentésköre (a mennyiben nemcsak gazos kóró van, hanem pl. kukoriczakóró, czi-rokkóró is) s az egész nyelv területén való használata. De kimutatásra

ben (a szlovénban is) a *korda* alak s változatai vannak általánosán elterjedve, míg a *kord* csak egy igen kis vidékre szorítkozik mellékalakképen; már pedig e *korda* alakból a magyarban is *korda* vált volna; 3) hátra volna éjszakiszláv nyelvek hatását felvenni, de ez egyéb esetekben nem mutatható ki.

szorúl, hogy e szó a magyarban is csakugyan idegen, még pedig különösen török kölcsönvétel. Vámbéry felhossa «magyar és török szóegyezés»-eiben s az ujj. *kuruk* üres, száraz, csag. *kuruk* id., oszm. *kuru* id. szokat állítja melléje; de Budenz birálatában azon jelentésbeli különbség miatt, hogy «a magyar szóban lényeges fogalom: szár, sarj» elvetette. Azomban kérdés, vajjon ezen mai főjelentés nem lehet-e másodlagos, vagyis hogy a *kóró* szó eredetileg kiválólag száraz növény szárakra vonatkozva nem alkalmaztatott-e csak később egyéb növény szárakra is? Tényleg a népnyelv csakis oly kisebb növények hajtását jelöli vele, melyek nagyobb-részt száraz, lágybelsejű, üres száruaknak mutatkoznak; így van *boqácskóró*, *ökörfarkkóró*, *tengeri kóró*, de sohasem *nyirkóró*, *fűzkóró*, *szőlőkóró*, még ha magában álló, egyes hajtások is. Márton is így fordítja a *kórot* «der dürrre stängel» és Fogarasi is mint első jelentést említi ezt «der dürrre stängel der pflanzen»; hasonlóképpen tartja a Tájszótár különösen kiemelendőnek, hogy a «a széke-lyeknél a kóró a plántáknak nemcsak asszú, hanem nyers szárát is teszi.» Már csak ezeknek alapján sem lehetne teljesen hibásnak tartanunk a török *kuru* száraz és magy. *kóró* összehasonlítását; de a kettő egybetartozásáról teljesen meggyőz bennünket azon tény, hogy különböző tatár nyelvekben elő is fordul a *kuru* száraz szónak ily alkalmazása «száraz növény szár»-ra; így: csuv. *χura* сухая трава, száraz fű (v. ö. *χuruk* *torat* сухой сучокъ, száraz ág), s ugyancsak csuv. *korik* трава fű, *korik-udî* зеленика, lycopodium complanatum Zolot.; kaz. *kura* üres növény szár, *kura* málna bokor Bál.; kún *kovra* dumus, tövisbokor.

139. orosz slán. — szlov. *oroslan* löwe, *oroslanka* löwin Kleinm., *oroslavnica* id. Mikl.; horv. *oroslan* lav Wesz. — csag. *arслан* Vámb.; oszm. *arслан*, *aslan* Zenk.; kaz. *arслан* Bál.; kún *astlan* cod. Cum.; alt. *arслан*, *arsil-aju*; mong. *arsalan* id. Schmidt. Miklosich a fentebbi szláv kölcsönzőkat a magyarral együtt közvetlen török hatásnak tulajdonítja, holott nem érthető, minő hangtani törvény kényszerítette volna a szláv nyelveket a török alaknak ily nemű elváltoztatására, midőn a szerb és bulgár nyelv *arслан* alakban megtarthatá. A magyarban pedig az *oroszlán* szó előfordul már az újabb (szláv révén jött) oszmán-török hatás előtt is ily alakban s hívebben felel meg a csuv. *aríslan*-nak, mint az oszm. *arслан*-nak.

140. sárga: *sárga-répa*. — horv. *šargarepa* gelberübe, carotte, möhre Fil. — csag. *sariġ* Vámb.; oszm. *sari* Zenk.; kaz. *sari* id. Bál.; kún *sarog*, *sare*, *sari* flavus cod. Cum.; alt. *sari* és csuv. *sara* желтый, русый, рыжий: sárga, szőke, vörös Alt. gramm. és Zolot.; jak. *ari* geschmolzene, russische butter (v.ö. tatár *sari maj* vaj) Böht; mong. *šira* gelb Schmidt.

141. sárkány drache. — szlov. *šarkan* draco Mikl. — rut. *šarkan* id. — kún *sazagan* (*sazagan*) draco, serpens Cod. cum.

142. sereg. — *šereg junacki* exercitus Jambr.; szlov. *šereg* heer, rotte, tross Kleinm.; horv. *šereg* compagnie, *šerežan* serežaner Fil.; szerb *šereg*, *šerežanin* id. Pop. — csag. *čerig* Vámb.; oszm. *čarik*, *čeri* Zenk.; kaz. *čireü* id. Bál.; jak. *sārī* heer, krieg Böht.; alt. *čerü* войско, полкъ id. Alt. gramm.; csuv. *sara* id. Zolot.; mong. *čarik* kriegsmacht, kriegsheer. Megvan az éjszaki szláv nyelvek közül is az oroszban: *šerenga* «reihe, zug (soldaten)», kis oroszban és lengyelben *šereg* id. Ezek magyar kölcsönvételeknek mutatkoznak kezdő mássalhangzójuknál fogva.

143. tanács rat. — *tolnach* consilium, *tolnachim* interpres, *tolnachenye* interpretatio, *tolnachnik* consiliarius, interpres, *tolnachtvo* consultatio Jambr.; szlov. *tanáč* reichstag Kleinm., *tolnačiti* beratschlagen Wesz.; horv. *tolnač*, *tanáč* consilium Mikl. — rut. *tanáč* rat Csop. — A török *tani-* ismerni igétől származó szó, bár a megfelelő képzés a török nyelvek ismeretes szókincséből nem mutatható ki (v. ö. MUSz. 179. l). — Magyarságát a szláv alakok ellenében ama nyelvbéli szélesebb jelentésköre is (v. ö. csángó *tanáč* beszéd, *tanáč*zol beszéll) bizonyítja s azon körülmény, hogy a szlávtság csak aránylag igen kis területen ismeri. V. ö. régi *tanács* alakját.

144. tűzok. — «illyr. et croat. *túzok*» mondja Leschka, e magyar szónak szláv eredetét akarván kimutatni, holott kétségtelen, hogy a magyarban régi török kölcsönvétel s épp úgy felel meg a csag. *tugdak*, *tujdak* alaknak, mint a búza a tör. *bogdaj*-nak. Az oszmanliban nem találjuk e szót ily alakkal, minélfogva a déli szlávtság *tuzok* szava csakis magyar kölcsönszónak tekinthető.

145. tűkör. — ószlov. *tykrъ* spiegel Mikl. — csuv. *tügür* és *tügürt* зеркало, tűkör. A régi *tiker* (*tikre-t*) alak még hívebben egyezik a szláv szóval.

146. v ál ú. — szerb *valov* schweintrog Pop. — rut. *valiv*,

valov rinne, trog Mikl. — csuv. *volak* корыто, колода, válú Zolot.; kaz. tat. *ulak* abrakválú, esatorna Bál.

147. *vásár* markt, handel. — horv. *vašar* der markt, die messe, marktgeschenk, *vašarene* das markten, *vašarište* ort, wo markt gehalten wird, *vašariti* markt halten, *vašardija* marktfahrer marktgast Fil.; szerb *vašar*, *vašarene*, *vašarište*, *vašariti*, *vašaržija* id. Pop. Wesz. — rut. *vašar* markt Csop. — perzsa *bāzār* markt, kauf, handel. — Alig vonható kétségbe, hogy a perzsa *bāzār* és a magy. *vásár* közt kölcsönzési viszony forog fenn; de nyilván való egyszersmind, hogy a perzsa szó nem a magyarban nyerte először azon elváltozott alakját, mellyel e nyelvben mutatkozik, hanem csakis egy harmadik, közvetítő nyelv terén. E közvetítő nyelvet illetőleg három esetet lehet felvennünk: 1) lehetett azon kiveszett, ó csuvasfele török nép nyelve, melytől a magyar egyéb török kölcsönszavait is nyerte; ez esetben a szláv *vašar* magyarból eredt kölcsönvétel; 2) szolgálhatott ilyenül az oszmanli is, melyben megvan a *bazar* szó s mely mint számos más szót, ezt is átadhatta; ezen felvétel mellett a szláv változtatta volna el a *bāzār* alakot *vásár*-ra s a magyarban szlávból eredt kölcsönvétel lenne; végül, 3) lehetett közvetítő nyelv egy előttünk ismeretlen, kiveszett nép nyelve, melylyel a szlávtság régibb történetében érintkezett s az ettől átvett kölcsönstót átadhatta a magyarnak is. Az utóbbi esetet nem lehet elfogadnunk, mert akkor megkellene e szónak lenni az ó-szlovén szókincsben, a melyben pedig nem találjuk. De nem állhat a második eset sem; a *bazar* szó ugyan átment a törökségből a déli szlávtságba, de nem *vašar* hanem megfelelőbb *paazar* alakban; már pedig, hogy ennek mellékalakjául tekintsük a *vašar*-t arra semminemű analogiánk nincsen. Ezek után leginkább még az első eset fogadható el, vagyis hogy a szláv *vašar* magyarból eredt kölcsönvétel. Nem szól ennek ellene, hogy valamint az oszmanliban *bazarži* kaufmann, händler szó van, a szlávtságban is található *vašaržija*; mert a török *-ži* képző is át van már véve, illetőleg ilyen képzésű szókról elvonva, pl. *bolta* mellett van: *boltažija* (szintígy a *-luk* képző: *gazdaluk* gazdaság, *lopovluk* dieberei)¹⁾

¹⁾ Ki kellett hagynunk a török eredetű kölcsönstók sorából a *szán* és *tolmács* szókat, melyek a magyarban kétségtelenül tatár népek nyelvveiből kerültek be (v. ö. kirgiz *san*, *sanak*, csuv. *šona*,

b) Német eredetűek:

148. b a k t e r. — szerb *bokter* nachtwächter Pop. — ném. *wachter, wächter*. A szókezdő *v*-nek *b*-vé változása, továbbá a szóközépi γ -nak felcserélése *k*-val magyar közvetítést bizonyít, v. ö. *Valentin* és *Bálint*; *riktájk, hapták*: ném. *richtet euch, habt acht*.

149. b á r s o n y. — *bársun* holosericum Jambr.; szlov. *baršun* sammet, *baršunast* sammten Kleinm.; horv. *baršun* sammet, *sammethaar*, *baršunka* sammetgras, *baršunar* sammetmacher Fil.; szerb *baršun* purpurfarbes tuch, sammet. — rut. *baršan, baršun*, id. Mikl. — Ezen elterjedt európai szót¹⁾ a magyar közvetlenül az újfelnémet **barchen* (v. ö. középfeln. *barkan*), *barchent* alakokból vette által *š*-vé változtatván el a palatalis γ -t s illeszkedőkké alakítva a magánhangzókat. A szláv alakok magyar eredetét különösen ez utóbbi hangváltozás mutatja.

150. c z u k o r. — *czukor* sacharum Jambr.; szerb *cukor, cukar* id. Pop., Mikl. — rut. *cukar* id. Csop. — Az arab *sukkar*, perzsa *šakar* kezdő mássalhangzójának *c*-vé való változása a németben történt, hol már az ófelném. korban van *zukura* alak, közép s újfeln.-ben *zucker*. A szláv nyelvek *cukor* szava azonban nem felel meg az ófelném. *zukura*-nak, mert ez így megmaradt volna, a mint csakugyan a szerbben a *cukor, cukar* s az oszmani-
ból került *šeter* mellett *cakara* és *sahara* is található; de nem felel meg a későbbi *zucker* alaknak sem, mert nem érthető, miért változott volna a második vocalis mélyhangúvá, midőn ez alak a szlovénban *cuker*, a lengyelben *cukier* s a kisoroszbán is *cuker*

kún *tolmac, telmač, csag. tilmanč*) és általánosak a déli szláv-
ságban is, az első *sani*, a másik *tolmač* és *tomač* alakban. Előfordul-
nak ugyanis a legtöbb éjszaki szláv nyelvekben is, pl. az oroszban
azonos alakban (azonkívül a *tolmács* a németiségben), minél-
fogva kizárólagosan magyar kölcsönvételeknek nem bizonyít-
hatók.

¹⁾ Az arab *berkán*-ból származik; ebből lett az olaszban *baracane*, francziában *baracan*, középlatinban *barracanus, parchanus*, a középfelnémetben *barkan*, az újfelnémetben *barchent*. Diez, Wörterb. I. 51.

kiejtéssel maradhatott fenn. Csak a magyar önhangzó-illeszkedés nyújt itt felvilágosítást, minélfogva a fentebbi szláv alakokat magyar kölcsönvételeknek kell tartanunk.

151. fertály. — *fertaly* quadrans Jambr.; szerb. *vertal* viertel Wesz. Egészben véve magyaros elváltoztatása a ném. *vierteil* szónak; v. ö. *ortály* és ném. *urteil*, *fortély* és *vorteil*.

152. fillér, *fülyér*. — illir *fülyer* id. Dank.; bulg. *füler* numus Mikl. — ném. *vierer*. A hangváltozás magyarosságára nézve v. ö. *fullajtár* és ném. *vorreiter*; *kalomár*: *krämer*, *kramer*; *polgár*: *bürger*, *purger*; *mordály*: *mörder*; *fülmendör*: *vormünder*; *pellengér*: *pranger* stb. analogiákat (l. Nyelvőr VII. 105).

153. font. — szlov. *funt* pfund, *funtnica* pfuntbirn, *funten* pfündig Kleinm.; horv. *funt* pfundgewicht, *funtenača* pfundbirne Fil.; szerb *funta*, *vunta*, *funat* pfund, *funtarka* art birne, *funtača* art apfel; — rut. *funt* id. Csop. — A *pf* hangsoportból a magyar inkább a spirans, a szláv az explosiva hangot tartja meg különösen a szó kezdetén. Így ném. *pfaster*: magy. *flaszter*, *flastrom*; *pfannkuch*: *fánk*; *kipfel*: *kifli*; míg a szlávban a ném. *pfug* szónak *plug*, a *pflegen*-nek lengy. *pielegować*, sőt magának a *pfund*-nak is a szerbben *pund*, lengyelben *pudek*, oroszban *puđ* felel meg. Mennyire nem szeretik a déli szláv nyelvek a dentilabialis kemény spiranst szókezdőül használni, legjobban régiebb kölcsönvételeik bizonyítják, melyekben a magánosan álló *f* kezdőhangot is *p*-re változtatták; így lesz az ófelném. *fila* fűrész: szláv *pila*; ném. *folc*, *volk*: lengy. orosz *polk*, ószlov. *plъкъ*; ném. *fasta*, *faste*: szláv *postъ*; ném. *phlaster*: ószlov. *plastyr* emplastrum; ófelném *flasca*: ószlov. *ploskva* palaczk; ófelném. *frisc*: ószlov. *prěsenъ* recens; olasz *foccaccia*: illir *pogača*; lat. *frigere*, olasz *friggere*: szerb *prigati*; olasz *fazzolo*: szerb *patel*, m. *fátyol* (Mikl. Fremdwörter). Ezek után alig lehet kétség, hogy a szláv nem változtatta el a német *pfund* szót *funt* alakúvá, hanem ez elváltozással vette a magyartól által.

154. fontos. — horv. *funtaš* eine einpfündige sache, ein pfund schwer, einpfündig, *funtuš* pfundleder Fil.; szerb *funtaš* flachs, der pfundweise verkauft wird, pfundwage Pop. V. ö. *font*.

155. forint. — horv. *forint*, *forinta* guldenstück, *forintača* guldenschein Fil.; szerb *forinta* gulden Pop. — Az olasz *florino*-nak megfelelő német *florin* a magyarban nyerte végső

járulékmássalhangzóját, v. ö. *rozmarint*, *rubint*, *tulipánt* stb. (Nyelvőr VI. 450).

156. *fullajtár*. — *feletar* subauriga Jambr. — ném. *vorreiter*. A magyar közvetítésre nézve l. *fillér*.

157. *gyömbér*. — *gyumbër* zingiber Jambr.; szerb *đumbir* ingwer Pop. — A latin *zingiber* szó a középfelném. *gingebër* közvetítésével került a magyarba olyféle hangváltozással, minővel a *genge* alakból *gyönge* lett. A szláv alakok nem lehetnek egyenes német kölcsönvételek; mert ekkor nem érthető az első szótag mély hangzója, mely azomban igen alkalmasan válhatott magy. ö-ből, mint több más példában (v. ö. *đund* gyöngy, *eskut* esküdt stb.).

158. *harcz*. — *harcz* certamen, *conflictus*, *harczujem* pugno, *confligo*, *harczuvanye* velitatio Jambr. Bell.; szerb *harc* kampf Pop.; «olim apud slavos in usu fuisse *hartz*, sed nunc iam obsoletum esse videtur». Leschka. — Miklosich ellenében, ki e szót még «Fremdwörter in den slav. Spr.» művében magyar kölcsönvételeknek tartotta, de «Slav. elem. im Magyarischen» értekezésében mint szláv kölcsönszót hozza fel, Mihály József mutatta ki német eredetét a *hetz*, dial. *hatz* szóból, melyből épp úgy alakult, mint *sarcz* a *schatz*-ből, *piarcz* az olasz *piazzo*-ból. Az *r* közbeszúrt mássalhangzó a szláv alakokat kétségtelenül bizonyítja magyar kölcsönvételeknek (l. Nyelvőr X. 53).¹⁾

159. *herczeg*. — *herczeg* princeps Jambr.; horv. *herceg* herzog, *hercegiña* die herzogin, *hercežki* herzoglich Fil.; szerb *herceg* herzog Pop. — A ném. *herzog* szón végrehajtott magánhangzói illeszkedés magyar közvetítésre utal.

160. *hóhér*, régibb nyelvben *hóhár*, *hahár* MA., Zrinyi, Veráncs; Bornem. Nyelvőr VII. 105. 242. — *hahar*, *haharicza* carnifex, *haharia* carnificia, *haharim* carnifico Jambr., horv. *hahar*: *vješar* hänger Fil., — rut. *hovherj*, *hovhera* id. Csop. — Középfeln. *hahaere*, *haher*; «mely osztrák kiejtéssel *háher*, *hohernek* hangozhatott». A kriterium, melynél fogva a szláv alakok

¹⁾ Szilasi (Nyelvőr X, 495) nem fogadja el e magyarázatot s a német *herzen*, *hurzen*, *hürzen*, *harsieren*, *hersieren*, *herczieren* «galopp reiten» jelentésű szókkal veti egybe. Ezek közül csak a *harsieren* és a *hurzen* alak egyeztethető a *harczol* alapszavával, de *harsieren* előfordúl a magyar *harszir* (Heltai) alakkal, a *hurzen* pedig mély magánhangzója miatt ne illik a *harczol*-hoz.

magyar kölcsönzéseknek tekinthetők, itt is a magánhangzói illeszkedés.

161. kapitány, kapitán. — *kapitàn* capitaneus Jambr.; szlov. *kapitan* kapitän Kleinm., szerb *kapetan* hauptmann, *kapetanica* frau des hauptmanns, *kapetanija* kommando, *kapetanstvo* hauptmannschaft Pop. — Mint a legtöbb újabkori hadi fogalom, úgy a *kapitány* is közvetlenül a németből került át hozzánk, hol a középlatin *capitaneus* a francia *capitain* közvetítésével *kapitän*-nek hangzik. Ennek csak is a magyarban kellett okvetlenül *kapitán*-vá változni.

162. karmazsin. — szerb *karmažin* carmesin Pop. — A szlovénban *karmezin* alakban van meg, de ez, mint a magyar, egyenes kölcsönvétele a német *karmesin* szónak, mely ismét a középlatin *carmesinus*-ból való. A szerb szónak magyar részről való közvetítését a magánhangzói illeszkedés s a *ž* hang mutatja, mely kiválóan magyar hangváltozás (v. ö. *József, Izsák, izsóp*).

163. kartács. — szerb. *kartač* kartätsche Pop., horv. *kartača* id., *kartačnica* kartätschen-kasten Fil. — ném. *kartätsche*. — A magyar közvetítés bizonyítékai ugyanazok, mint a *kapitan* szónál.

164. kastély. — *kastely* (olv. *kaštel*) castellum Jambr.; *kastel* (olv. *kaštel*) castrum Bell. — ném. *kastell*. — A szövegző liquida jésítése magyar sajátság v. ö. *füstély: fustel, pendely: bendel, tégely: tiegel, sindely: schindel* stb. (l. Nyelvőr VII. 243).

165. kaszárnya. — horv. *kasarna* kaserne Fil.; szerb *kasarna* id. Pop. — Ném. *kaserne*. V. ö. *kapitány*.

166. káplár. — horv. *kaplar* der korporal, *kaplarija* korporalschaft, *kaplarovica* korporalin Fil.; szerb *kaplar*, *kaplarija*, *kaplarovica* id. Pop. — ném. *korporal*, *kaporal*, *kapral*. Bár az *r*-l-féle metathesisre több magyar analogiát hozhatni fel, mint *léra* e. h. *réla*, *petlóreum*, *kaláris* e. h. *koralis* (klat. *corallus*) stb. (Nyelvőr VII, 348), a *kaplar* szónak közvetlen magyar részről való kölcsön vételét mégis főképp jelentéséből következtethetjük (v. ö. *kapitány, kaszárnya, harcz, sereg* stb.).

167. mester. — szlov. *mešter* artifex, *meštrija* handwerk Mikl., szerb *mešter* meister Pop. — A német *meister* szó közvetlen átvételéből más alakok származtak e nyelvekben; így szlov. *mojster*, *mojstrija* Kleinm., szerb *majstor*, *majstorija*, *majstorica*

stb. Pop., minélfogva a fentebbi alakok magyar réven jötteknek tekinthetők. Jóformán hozzájuk tartozik a horv. *meštar* szó is, tekintve, hogy a déli szlávsnak sok *-tar* végű szava van, melyeknek analogiájára az eredetileg *mešter* hangzású szó átalakulhatott.

168. *meszely*. — szerb *mesel* seidel Pop. — rut. *mésel* id. Csop. — ném. *mással*, v. ö. *massel*. V. ö. *fertály*.

169. *pallos*. — szerb *paloš*, *palošina* pallasch Pop.; horv. *paloš* ein langes schlachtschwert der reiterei, die fuchtel, *palošina* die fuchtel. — ném. *pallasch*, franczia *pallache*, olasz *palascio* Diez Wörterb. A magy. *pallos* hosszú mássalhangzója nyilván mutatja, hogy e szó közvetlenül a németből került át hozzánk; de nem tartható ilyennek a szláv *paloš*, második szótagjának zártabb hangzója miatt, mely hangváltozás a számos *-os* végű szók analogiájára főkép a magyarban keletkezhetett. Tekintetbe vehető itt a jelentés is: v. ö. *kard*, *hóhér* stb.

170. *pántlika*. — szerb *pantlika*, *pantlika* art mehl-speisen, band, bandwurm, *pantlikara*, *pantličara* bandwurm, *pantličica* bandgras Pop.; horv. *pantličica* spanisches gras Fil. — rut. *pantlik* id. Csop. — osztrák *pantel* band. — A német *-el* végű szavak *-li* végűre való változtatása kiválólag magyar sajáttság, v. ö. *mantel*: *mándli*, *leibel*: *lajbli*, *glasel*: *glázli* stb. (I. Nyelvőr VII, 245). Miklosich alap nélkül tartja a magyarban szláv kölcsön-szónak.

171. *perecz*. — *perècz* spira Jambr., horv. *perec* bretzel, *perecar* bretzelbube, *bretzelmann*, *perecnik* bretzelbäcker Fil.; szerb *pereca* bretzegebäck, *perečija* bretzenverkäufer Pop. — osztr. *pretz*, *bretze*. A kezdő mássalhangzó világosan mutat magyar közvetítésre.

172. *prófont*. — szerb *provonta* proviant Pop.; horv. *profunt*, *profunta* kommisbrod, pumpernickel Fil. — német *proviant*. — Hadi fogalom; ezenkívül számba jöhet a szláv *profunta*, *provonta*-nak magánhangzós vége.

173. *réf*, *rőf*. — *rèff* ulna Jambr.; szerb *rij* elle Pop., Wesz. — rut. *réf* id. Csop., *rif*, *rjaf* Mikl.; — ném. *reiß* abroncs, mérő eszköz Sanders. A kizárólagos «elle» jelentés, továbbá a szerb *rif* magánhangzója a magyarság bélyegét viseli magán.

174. rostély. — *roštělý crates* Jambr.; horv., *roštil* rost, rostgestell Fil.; szerb *roštil* rost zum braten Pop. — ném. *röster*, *rost*, *roster. A végső mássalhangzó elváltozása kétségtelenül magyaros (Nyelvőr VII, 105); v. ö. a *kastély*, *meszely*, *fertály* cikkeket.

175. rúd. — *rudo temo* Jambr.; *rúdo* deichsel Kleinm.; horv. *rúda* deichselstange am pferdewagen Fil.; szerb *ruda* deichselstange Pop. — rut. *rud* id. Csop.; — ném. *rut, *rute*, középfeln. *ruote*, ó-felném. *ruota*. A magyar és szláv alakok a német ellenében egy közös hangváltozást mutatnak, t. i. a kemény explosiva lágyítását, a mi aligha lehet esetleges találkozás. A magyar pedig nem vehette a *rúd*-at át a szlávból, mert akkor a szláv véghangzót is megtartotta volna, s így csak a másik eset állhat, hogy t. i. a szláv vette át a magyartól. Erre mutat azon körülmény is, hogy míg a magy. *rúd* általánosabb «stange» értelmű, a szláv *ruda* specialisabb fogalmat («szekérrud»-at) jelöl.

176. silbak. — szerb *šilbok* schildwache Pop. — német *schildwache*. — Jelentése s a *v—b* változás bizonyítja magyar kölcsönvételnek.

177. sógor. — szerb *šogor* schwager Pop.; horv. *šogor* id., *šogorica* schwägerin Fil. — rut. *šogar* id. Csop. — ném. *schwager*. — E német alak összes változásai csakis a magyar hangtani törvényekkel magyarázhatók.

178. sarompó, sarampó. — szerb *šarampov* eine art verschanzung Wesz. Pop.; horv. *šarampov* id. Fil. — Valószínűleg a ném. *schranke*, *schränkenbaum* elrontása, mely azomban csakis a magyarban történhetett, mit a kezdő mássalhangzó-csoport szétbontása bizonyít.

179. szoba. — szlov. *soba* zimmer, *sobica* zimmerchen, *kämmerlein* Kleinm.; horv. *soba* zimmer, appartement, kammer, *sobar* zimmerkellner, *sobarica* stubenmädchen Fil.; szerb *soba*, *sobar*, *sobarica* id., *sobica* kleines zimmer, *sobnik* stubenkamerad. — rut. *sobajanka* stubenmädchen Csop. — ném. *stube*; v. ö. *szobor* és szl. *stobor*. Miklosich «Fremdwörter in den slaw. Spr.» tanulmányában (1867) még felveszi a szlávba jutott idegen elemek közé; de midőn négy évvel utóbb a magyarba átjött szláv kölcsönzőkat kutatja, az idézett szókat, az egész déli szlávtságban általánosan használt ószl. *istъba*, szlov., szerb, horv. *izba* zelt (szintén

kölcsönvétele a német *stupa, stube* szónak) mellékalakjaiúl tekinti s a magyar *szoba* szót előbbi nézetével éppen ellenkezőleg szlávól eredt kölcsönszónak. De a szláv *istba* szóból a magyarban semmi esetre sem válhatott volna más, mint egy *isztoba, osztoba*, vagy legfeljebb még a *szikra*: *iskra* változás mintájára *szitoba* alak; más részről nem találunk analógiára, mely a szlávban *istba, izba*: *soba*-féle hangváltozást igazolna, s így az egyetlen elfogadható magyarázat, hogy az illir *soba* német forrásból magyar révén jött kölcsönvétel.

180. tányér. — horv. *tañir, tañur* teller, *tañirac* tellerchen, *tañiraća* tellerapfel, *tañiriak* tellerschrank Fil.; szerb *tañir, tañur, tañiraća* id. Pop. — rut. *tañir* id. Csop. — A német teller szónak, a mint ezt e nyelvből közvetlenül átvett szlov. *talér*, déliszerb *talar*, orosz *talir, taril, tarelka*, lengy. *talerz* kölcsönvételek, de különösen az olasz *tagliere* (melyből maga is elváltzott) bizonyítják, valamikor **taljer, *talér* hangzásúnak kellett lenni. Ezen **taljer* alakból igen természetesen válhatott a magy. *tányér*, régibb *tálnyer* alakja is, épp úgy, mint a *borju, varjú, sarjú, perje* szavakból *bornyú, varnyú, sarnyú, pernye* lett; de egyszersmind a *tángyer* alak is e h. **táljér, tánjér*, v. ö. ugyancsak *borgyú, vargyú, sargyú*. A *j*-nek ezen erősbülése folyékony hang után kiválóan magyar sajáttság s így a fentebbi szláv szók is magyar kölcsönvételek.

181. torony. — horv. *toran* turm, kirchturm, kloster-turm Fil.; szerb *toran* id. Pop. — rut. *toron* id. Mikl. — közép-felném. *turn* id. Ha a déli szlávok közvetlenül veszi át e szót a németből, épp úgy változtatja volna át, mint a szlovén, t. i. *turen* alakúvá; csak a magyar nyelvtörténeti hangfejlődéssel egyezik meg az *u*-nak nyiltabbá válása s a végső *ú* fejlesztése; v. ö. *dögöny*: *degen, bókony (balkon)*: *balken, hókony*: *hacken* stb. (Nyelvőr VII, 246).

182. törköly treber, trester. — szerb. *tèrkul* weintreber Wesz. *trkul* id. Pop. — bajorném. *torkel*, olasz *torcolo* Mikl. A magyar *törköly* alakilag teljesen megfelel a ném. *torkel* szónak (v. ö. *törtöly*: *turtel-taube*) s jelentésbelileg is egyeztethető, ha felteszszük, hogy mint több más analog esetben előbb a *törkölyszőlő, törkölybor, törkölypálinka*-féle összetételek voltak használatban s ezekből vonatott el az eredetileg «sajtó»-t jelentő *törköly*

«treber» értelemmel. A szerb *terkul'* azonos jelentésű a magyar szóval s e körülmény már maga utal arra, hogy onnan eredt kölesönvételnak tekintsük; de bizonyítja ezt e szó hangalakja is, mely ha közvetlenül jön a németségből, csakis *torkla*, *torkula* lehetne (v. ö. szlov. *torkula* ölpresse).

183. *zománecz*, *zsománecz*, *zomalczos* (Radvánszky lev. gyűjt.) — horv. *žumance*, *žumanac* der dotter im ei, das gelbe im ei, leindotter, *žumančast* dottergelb Fil.; szerb *žumance* id. Pop.; dalm. *xomalce*: (olv. *žomalce*) Verancs. — ném. *schmelz*. Miklosich ellenében, ki a *zománecz*-ot szlávból eredt kölesönvételnek tartja Simonyi mutatta ki helyesen e szó eredetét s vándorlása útját (l. Nyelvőr X, 98.). Magyarázataihoz még megjegyezzük, hogy a *žumanac* úgy alakult az eredetibb *zsománecz*-ből, mint *tanac*, *fűnat* a *tanz* és *font* szóból s hogy a képzőknek oly elvonása és mással való helyettesítése, minővel a *žumanak*, *žumanac* szót magyarázza, több más analógiában is előfordúl, v. ö. *szürke* és *óriás*.¹⁾

c) Latin eredetűek.

α) Igék.

184. *formál*-. — szlov. *formalivati* creare Mikl. — lat. *formare*. Miklosich a névszói *forma* alakot állítja melléje, de ebből *formáz*-lett.

185. *fundál*-.: szlov. *fundalivati* fundare Mikl. — lat. *fundare*.

β) Névszók.

186. *kezele*, *keczelye* Dunántúl «kötény, ruha», a székelységben «felső asszonyi köntös» Tájsz. — horv. *kecela* die schürze, *kecelica* dim. id. Fil.; szerb *kecela*, *kecelica* id. Pop. — latin *casula* misemondó ruha, v. ö. *kantus* és *köntös*, továbbá Pázmány használatát «A Calvinisták Váradon a kelyhekből serlegeket, a *keczelék*ből rokolyákat, a papi öltözetekből szoknyákat

¹⁾ De nem helyesíthető a felhozott «*lőcza*: *lőka*»-féle példa, mert ezek külön-külön alakokkal fordulnak elő a szlávban is, amaz = *lavica*, ez = *lavka*.

és fardagályokat csinálának» (Nyelvtud. Közl. XV, 342), melyben a *keczele* még azonos értelmű a *casula*-val. Hogy e szláv alak nem közvetlen, hanem magyar úton jött latin kölcsönvétel, legjobban bizonyítja a délszláv *košula*: «hemd» szó, mely a *casula*-nak egyenes átvétele.

d) Szláv eredetű, azaz visszakölcsönzött szók.

α) Ige.

187. rendel. — szlov. *rendeluvati*, -*ujem* «docere»; bulg. *rendeluva* Mikl. — ószláv *redъ* reihe, illir *red*.

β) Névszók.

188. a k ó. — horv. *akov* eimer, ahm, ohm, *akovće* eimer-fass Fil.; szerb *akov*, *akovće* id. Pop. — rut. *akiv* id. Csop. — A régi szláv *okov* még most is megvan ily alakban s eredeti «beschlag» jelentésével e nyelvekben, csak a magyarban változott *akó* alakúvá s «folyadékmérték» jelölőjévé. Egyéb *o* kezdetű szláv szók is így maradtak meg az illirben. v. ö. *ocel*, *ocet*, *oblok*, *obrok* stb.

189. a s z t a l. — horv. *astal* der tisch Fil.; szerb. *astal* id. Mikl. — ruténban csak *astalaš*. — szláv *stolъ*, mely maga is él még, de a szerbben már csak továbbképzésekben. V. ö. egyéb ily kezdetű ószláv szókat, ószl. *stog*: szerb *stog*, ószl. *straga (esz-trenga): szerb *struga*, ószl. *straža*: szerb *straža* stb.

190. b a r á t m ö n c h. — «Das aus dem magy. zurück-entlehnte *barát* bedeutet im osten des neuslov. sprachgebietes mönch». Mikl. — rut. *barat* freund Csop. — ószl. *bratъ*. V. ö. ószl., újszlov. *brazda*, *britva*, *brêgъ* stb.

191. b a r n a. — horv. *barna* der gaul Fil.; szerb *barna* id. Pop. — rut. *barna* braun Csop. — szl. *brna* fuscus; v. ö. *barát*.

192. b a t k a, b a p k a. — szerb *bapka* eine alte münze Pop.; horv. *bapka* id. Fil. — szláv *bobъ* bohne, mely a mai illyrben is így hangzik még; v. ö. *forint*, *máriás*, továbbá *akó*.

193. b á r d. — szlov. *barda* ascia Mikl. — ószl. *brady* culter etc. Mikl. V. ö. *barna*, *barát*.

194. b ö d ö n y. — szlov. *beden* tönnehen Mikl. — rut. *deben* id. Csop. — szerb. horv. *badan* bottich, tonne Fil., Pop. —

(S nem ném. *butten*, mint Simonyi hiszi; ebből *puttony* lett a magyarban, míg a *bodony*, *bödöny* szóközépi mediája szláv közvetítésre utal). Az eredetibb *bodony* alaknak magashangú *bödöny*-vé változása magyar sajátosság.

195. *csata*. — szlov. *čata insidiae* Mikl. — ószl. *četa* cohors Mikl.; de v. ö. *čeljad* (familie, magy. *család*) s ugyancsak *četa* rotte Kleinm.

196. *császár*. — szlov. *časar kaiser* Mikl. — ószl. *cěsarъ*; v. ö. *csata*.

197. *csorda*. — horv. *čorda* eine rinderherde, herde Fil.; szerb *čorda* herde Pop. — ószl. *čreda* id. Mikl. A kezdő mássalhangzó-csoport szétbontása magában véve még nem bizonyítja a magyarból való visszakölcsönzést; ilyen tünetény mutatkozik a szlávtságban is, különösen ha a második consonans folyékony hangú, pl. ószl. *bluža*: szlov. *bolha*, szerb, horv. *buha*; ószl. *člъnъ* szlov. *čoln*, *čolnek*, horv., szerb *čunak*; tót *tlumač*, szlov. *tolmač*; szlov. *črepati* és *čerpati* schöpfen Kleinm.; hozzá kell járúlni egyéb kritériumoknak is, minő itt a mássalhangzói illeszkedés.

198. *csordás* — horv. *čordaš* der herdenhüter Fil.; szerb *čordaš* herdeführer Pop. V. ö. *csorda*.

199. *csóka*. — horv., szlov. *čóka* corvus monedula Bell., Mikl. — szlov. *kavka*, horv., szerb *čavka* id.

200. *daróc*. — szerb *doroc* art oberkleid Pop. — ószlov. *daravъъ*: *derati* lacerare Mikl. V. ö. *csorda*, *csóka*.

201. *dorong*, *durung* Tjsz. — szerb *durunga* stange Steph. — ószl. *drag*, szlov. *drôg*. Az ószláv orrhangú magánhangzó a lenyelt kivéve az összes szláv nyelvekben elváltozott, de fenntartotta nyomát a magyar kölcsönszókbán; ha tehát egy ószláv nazalizált magánhangzóval szemben mai déli szláv szóban orrhangot találunk, az aligha lehet más, mint magyar kölesönszó. A visszakölcsönzésre nézve számba jöhet ez esetben a szláv alak véghangzója is, mely egy rövidebb magyar alak mellett többnyire átvételre mutat.

202. *dunya*, *dunnya*. — horv. *duña* das federbett, dunnenbett, tuchet Fil.; szerb *duña* obertuchet Pop. — horv., cseh, tót *dužna*, *duhna*: id. Kiválóan magyar hangsajáttság a szóközépi *hú* hangcsoport metathesise és assimilatiója, így lett a balatonmelléki *tohonya* alakból *tonyhó*, *tunya*, a csángóságban

fennmaradt *lohány*-ból *lanyha*, a nyelvemlékek *ehnyit* szavából *enyhít*, a szláv *кухня*, *duxña*, *vižnie*-ből: *konyha*, *dunya*, *dunnya*, *vihnye*; de a déli szlávtság kedveli e hangcsoportot s nem csak *kuhña*, *kuhiña*, hanem maga a *duxña* is megvan a horvátban. E szerint a *duña* alak visszakölcsönzés a magyarból.

203. érsek. — *ersek* archiepiscopus Jamb. — Az egyházra vonatkozó elnevezéseket a magyar általában a szlávtól vette, v. ö. *pap*, *püspök* s így valószínű, hogy az *érsek* is a szláv *arxiepiskup* elrontása s magyarosítása. Leschka szerint «formatum est secundum gallicum *archevêque*», csakhogy minő közvetítéssel, midőn a németben *erzbischof* használatos?

204. gazda. — szlov. *gazda* herr, *gazdar* hauswirt, hausvater, hausherr, *gazdarica* hausfrau, haushälterin Kleinm.; horv. *gazda* haushalter, quartierträger, landwirt, *gazdaluk* das vermögen eines gazda, *gazdarica* haushälterische frau, *gazdovati* wirtschaften, *gazdovañe* das wirtschaften Fil.; szerb *gazda*, *gazdaluk*, *gazdarica*, *gazdovati*, *gazdovañe* id. Pop. — rut. *gazda* id. Csop. — szláv *gospoda*, mely a déli szlávtságban is általánosan ismeretes. E szónak összerántásából a szláv nyelv területén csak *gozda* alak válhatott volna, míg a *gazda* nyiltabb hangzója világos bélyegét viseli magán a magyar nyelvtörténeti hangfejlődésnek. Magyar kölcsönszónak bizonyítja e szót a szláv *gazdašag* is.

205. gazdaság. — horv. *gazdašag* das vermögen eines gazda Fil.; szerb. *gazdašag* id. Pop. V. ö. *gazda*.

206. gánicza kukoriczalisztból készült száraz eledel Marczal vidékén Tajsz., *gránicza* izsgáncz, puliczka, mamaliga Tjsz., *gánicza* breiknödelchen Fogar. — magy. szlov. *ganica* breiknödelchen Mikl. — nyugati szlov. *zganec*; szerb, horv. *zganeci* id. Mikl. A magyar *izsgáncz* mellékalak bizonyítja, hogy a *gánicza* és *gánicza* csakugyan a szláv *zganec* megfelelői és úgy vannak magyarosítva, mint *skadarka*, magy. *kadarka* eine art traube, *skalice*: *gálicz*, *шкорпъ*: *kopacz* eunuch, *škatula*: *katulya* Mikl.

207. határ. — horv. *atar*, *hatar* das gebiet Fil.; szerb *atar* ager, fines Steph., *hâtâr* markung, gebiet, *hâtâriti* grenzstein setzen Pop. — Miklosich e szót nem veszi fel a szláv kölcsönvételek sorába, holott az egész déli szlávtságban — bárhonnan is került oda — el van terjedve egy szó, mely alakilag megfelel a *határ*-nak s mivel tágabb jelentésű, kétségtelenül kölcsönvételi

viszonyban áll vele: ez a *kotar* zaun um den heuschober, gebiet, kreis, bezirk Pop. Fil.; szlov. *kotâr* territorium Jambr., mely az ószlovén valamely dialectusában *ȝotar*-nak is hangozhatott (v. ö. orosz *хуторъ* vorwerk, meierei) s a magyarban *hotár, *határ* alakot ölthetett. A szerb *hâtâr*, mely már csakis a magyar speciálisabb jelentéskörrel bír, alakilag sem megfelelője ama régi alaknak; bizonyítja az első szótag nyiltabb hangzója, mely hangfejlődés nem szokott a szlávtságban, míg a magyar nyelvtörténetben rendes jelenség; továbbá az *atar* mellékalak, melynek leginkább újabb kölcsönvételekben van analógiája (l. fönnebb).

208. hiúz, *héúz*. — *heusz* lynx Jambr. — szlov. *hevec* luchs Kleinm.; v. ö. szláv *paveza* és *paizs*, *pavuz*: *pózna*, *čavka*: *csóka* stb. analógiákat. Miklosich e szót sem említi a szlávból eredt magyar kölcsönvételek között.

209. huszár. — szerb *usar* husar, räuber, *husar* id. — szerb *gursar*, *gusar*, *husar* «seeräuber, strassenräuber». Csakis a magyar nyelv fejlődésében nyerte a szerb *husar* «lovas katona» jelentését, a mennyiben eredetileg, mint Pesty Frigyes adata bizonyítja (Nyelvőr VI, 26), e nyelvben is még «prædo» értelmű volt. Azt tehát, hogy a szerb alakhoz ma a «lovas katona» jelentése is hozzáfűződik, nem lehet másnak tulajdonítani, mint magyar nyelvi hatásnak.¹⁾

210. ispán. — szerb *išpan* oekonomieverwalter, *išpanovica* frau des išpan's Pop. — rut. *išpan* gespannt Csop. — szlov. *župan*, régebben valószínűleg *žpan v. ö. *istáp*, *iskátulya*, *iskola*, *izsgáncz* stb.

211. katona. — horv. *katana* ein kriegler zu pferd, *katanija* die kriegler zu pferd Fil.; szerb *katana* reiter, husar, *katanija* coll. id. Pop. — rut. *katuna*, *katona* id. Csop. — Budenz szerint «homályos eredetű szó, melyre nézve az ószl. *katunъ* castra is tekintetbe jöhet». A magyarban e szónak semmi etymonja sem mutatható ki, tovább nem családósítható s így eredetére nézve

¹⁾ Ezen esetet épp úgy lehet visszakölcsönzésnek tekinteni, mint mind azokat, melyekben a kölcsönszó csupán elváltozott alakokkal kerül vissza, pl. *csóka*, *asztal*, *császár* stb.; a különbség csak az, hogy amazoknál hangtani, itt jelentésbeli az egyedüli kritérium, mely az idegen nyelv hatását bizonyítja.

idegennek lehet tartanunk, még pedig a szlávból, honnan egyéb «katona» értelmű szót is vettünk át (*huszár, levente, poroszló, vitéz* stb.) s hol a fentebbiek szerint éppen egy alkalmas szó kínálkozik, melyből a «katona» alapértelme «táborbeli» is kiválik. A mai szerb-horv. *katana* azonban nem megfelelője a régibb szláv alaknak, a mennyiben az *-a* véghangzó már magán viseli a magyar átalakítás bélyegét. De a *katana*-nak középső hangzója is inkább a magyar *katona* szóénak felel meg, mint a *katun*-énak, melytől nyíltság tekintetében két érezhető hangfoknyi távolságban van, mi még oly nyelvben is, hol a nyiltabbá válás rendes hangfejlődési törvény, pl. a magyarban ritkaság (v. ö. *muganek* HB. és *maga*). V. ö. még a szó jelentésére nézve: *káplár, hadnagy, huszár* stb. ugyane fogalmi körhöz tartozó kölcsönszavakat.

212. *kerep, kerép, keréb* fahrschiff PP. — horv. *kerep* mehrere an einander gebundene schiffe zur überfuhr; schiff auf welchem die wassermühle ruht, *kerepica* dim. id. Fil.; szerb *kerep* id. Pop. — szerb *korab* schiff, ószl. *korabъ* id. Mikl. V. ö. *bödöny*. Visszakölcsönzést bizonyít a végső mássalhangzó megkeményítése is, mely mint a *keréb* alak bizonyítja, a magyarban történt meg.

213. *kormány* steuerruder PP. — horv. *korman* steuer-ruder, *deichsel*, *kormaniti* steuern, *kormaneće* das steuern Fil.; szerb *korman*, *kormaniti* id. Pop.; szlov. *korman*, *kormaniti* id. Kleinm. — szerb *krma* hinterteil eines schiffes, steuerruder Pop. A magy. *kormány* úgy viszonylik a szláv *krma*-hoz, mint *mortovány* a magy. *mortova*, szláv *mrtva* alakokhoz; az tehát, hogy az illirben *krma* mellett *korman* is előfordul csak a magyarból való visszakölcsönzés felvételével érthető. De erre mutat azon magánhangzó is, mely a kezdő mássalhangzó-csoportot felbontja; mert az ily bontás a déli szlávban a liquida *r* mellett *tompa è* közbeszúrásával szokott történni, pl. *kréma* és *kèrma* schenke Wesz., *kréag* és *kèréag* krug, *krst* és *kèrst* kreuz Wesz., sőt maga a *krma* is megvan *kèrma* alakban; az tehát, hogy a *korman* még azonfelül magánhangzói illeszkedést is mutat a magyarból való visszakölcsönzésnek eredménye. V. ö. *kormányos*.

214. *kormányos*. — szerb *kormanos* steuermann Pop.; horv. *kormanos* id. führer Fil.; szlov. *kormanús* id. Kleinm. V. ö. *kormány*.

215. k o r s ó. — horv. *koršov* krug Fil.; szerb *koršov* id. Pop. — ószl. *krъcagъ*, tót *krčah* id. Mikl. Lehet, hogy nem szláv eredetű visszakölcsönzött szó, hanem török származású magyar kölcsönvétel mint a *kóró*, *oroszlán* stb.. v. ö. török *korčak*, *kurčak* kasgari *kugurčak* «báb» és cserem. *korčák* «báb» és «fazék». Ebből jöhetett az orosz *ропшкѣ* «fazék» szó is (l. Ny. Közl. VI, 307).

216. m a r h a. — *marha* pecus Jambr.¹⁾; horv. *marha* rindvieh, hornvieh, hausvieh Fil. — rut. *marha* id. Csop. — szlov. *mrha* pecus, merx; ófelném. *merhá* Mikl. A szlovén *merha* «aas» alakja világosan mutatja, minővé kellett volna a régi szláv *mrha* szónak az egész déli szláv nyelvterületen változni, ha fejlődése eme nyelv történetében történik; v. ö. *kormány*. A magyarból való visszakölcsönzésre vonatkozólag számba jöhet még az idézett szók kizárólagos «pecus» jelentése is, mi tudvalevőleg magyar nyelvtörténeti fejlemény.

217. p a j z s. — szlov. *paiž* schild Mikl. — cseh, tót *pavéza* id. olasz *paves* Mikl. V. ö. *hiúz*.

218. p a l a c z k f l a s c h e — szerb *palacka* patrontasche Pop. — ószl. *ploskva* flasche, ófelném. *flasca* Mikl.

219. p a r a s z t. — szerb *parasnik* bauersmann, *parasnica* bauerin Pop.; horv. *parasnik* id. Fil. — ószl. *prostъ* simplex, rudis Mikl. Az eredeti alak is megvan a déli szlávtságban, de nem a specialisabb «bauer» jelentéssel; így szerb *prost* frei, los, einfach, einfältig, gemein Pop.

220. p a r l a g. — horv. *parlog* ein verwahrloster weinberg, *parložiti* vernachlässigen den weinberg *parložkinja* der grosse brachvogel Fil.; szerb *parlog*, *parložiti* id. Pop. — rut. *palag* lehde Mikl. — szlov. *prêlog* abacker Mikl., horv., szerb *prelog* brachmist Fil. Pop. V. ö. *kormány*.

221. p a t y o l a t. — *pacholat* calantica Jambr. — rut. *patolat* feine leinwand Csop. — szerb *patel* brautschleier, olasz *fazzolo* kendő (Nyelvőr X, 385).

¹⁾ Miklosich «Fremdwörter in den slav. Sprachen» cz. értekezésében mint Jambressich közlését fölhozza ezt: „*marha velika* armentum»; pedig Jambr.-nél voltaképen ezt találjuk: «Armentum: chreda *velike marhe*. Nagy marhából álló tsorda», melyben az «armentum» nem a *marha*, hanem a *chreda* szónak felel meg.

222. *perém, prém.* — *perem* fimbria Jambr.; horv. *perem* gebräme Mikl. A horvátban és szerbben nem fordul elő az eredetibb *prem* alak is s így a kezdő mássalhangzó-csoport szétbontása csakis a magyar nyelvfejlődésben történhetett.

223. *remete.* — *remete* eremus Jambr. — szlov., szerb, horv. *remeta* id., olasz *romito* id. Mikl.

224. *rét es art kuchen* PP. — *rites* artolaganus Jambr. — illir. *red* rend, sor, rét; ószl. *redь* id. Mikl.

225. *sarka elster.* — horv. *sarka* eine art wildente Fil.; szerb *sarka* bläshuhn, bläsente Pop. — szerb *sraka* elster, szlov. *sraka* id. Közönséges eset állat- s növénynevek átvételénél, hogy más hasonló fajtákra is alkalmazzák, sőt csakis azokra foglalják le (l. a *pipacs* szó eredeti és származott jelentéseit, Nyelvőr X, 340.).

226. *tanya ort zum fischen* PP. — szerb *taña* ort, wo fische gedörnt werden, *tañar* fischer auf der tanja Pop.; horv. *taña, tañar* id. Fil. — cseh *táne* vertiefung im flusse; v. ö. közép-lat. *tunna* Mikl.

227. *tara czk böller.* — szerb *taračka* böller Pop.; — szlov. *trásk* krachen, *tresk* id., donnerschlag Kleinm.; cseh *tresk* fulmen Mikl. Alakváltozás s fejlődött jelentés egyaránt mutatja a magyar visszakölcsönzést.

228. *tár, társzekér.* — horv. *tarni* fracht- (in zusammensetzungen), *tarna kola* frachtwagen, *tarnice* fuhrmannswagen, lastwagen Fil.; szerb *tarin, tarnice* id., *tarnični* wagen- Pop. — ószláv *tovar* onus, merx, v. ö. tör. *tavar* pecus Mikl. Az ajakhangú lágy spirans beleolvasztása a magánhangzóba főképp magyar sajáttság, v. ö. *csóka, pajzs, daróc, hiúz.*

229. *tomp a.* — szlov. *tumpast* stumpf Kleinm. — ószláv *tapь* hebes, újszlov. *tóp* id. Mikl.; l. *dorong.*

230. *vánkos.* — szerb *vankoš* kopfkissen Pop. — horv., szlov. *vaňkuš* polster, kopfkissen Kleinm.; ném. *wangeküssen.* A szerb alak második hangzójának nyiltabb volta szemben a társ-dialectusok alakjaival, továbbá jésitetlen *n* hangja visszakölcsönzésre mutat. Miklosich ismeri az eredeti szerb *vaňkuš* alakot is.

231. *vargánya* egy gomba neme Tájsz. — szerb *vargañ* pfefferschwamm Pop.; *vargañ* art essbarer schwämme Wesz. — Az illirben *vergañ* alak is szerepel, mely még eredetibb *vrgañ*-ra

utal, a mihez képest a fentebbi alakokban a magánhangzói illeszkedés csak magyar hatásnak lehet eredménye; v. ö. *kormány*.

Pusztán képzőjüknél fogva mutatkoznak kölcsönzötteknek a következők:

232. *bandás*. — szerb *bandaš* bandist Pop. — szlov. *banda* bande, Kleinm. Lehet egyenes német kölcsönvételnek is tekintelnünk é szót.

233. *bicskás*. — horv. *bičkaš* liederlicher mensch Fil., Wesz. — A magy. *bicska* alak valószínűleg csak a *bicskia* török eredetű szláv kölcsönszó változata e h. *bicskja*, v. ö. *haramja*.

234. *dereš*. — szerb *dereš* prügelbank Pop.; szlov. *dereš* id. Mikl.; horv. *derež* prügelbank, folterbank Fil. — rut. *dereš*, id. Csop. — v. ö. szláv *derati* schinden, losschlagen. A szlovénban *dereš* annyit is tesz, mint «menschenschinder»; de ez alighanem csak származott értelem, v. ö. *derešnik* henker, schinder, *derešija* schinderei, henkerei Kleinm.

235. *dudás*. — *dudaš* lyripiparius Jambr.; horv. *dudaš* dudler, sackpfeifer, bockpfeifer. Fil. — szláv *duda* rohrflöte Fil.

236. *ikrás*. — szerb *ikraš* rognier Pop.; horv. *ikraš* der lauchkarpfen. Fil. — szláv *ikra* fischrogen. Fil.

237. *koczkás*. — *kockkàš* aleator Jambr.; — szláv *kostka* csontocska, *kocka* würfel Kleinm.

238. *máriás*, *márjás*. — szerb *marjaš* der ziebzeher, münze und rechnungsgeld von 10 para Pop.; horv. *marjaš* id. Fil. — lat. *Maria*, szláv. *Marja*.

239. *orgonás*. — *orgonàš* organarius Jambr. — rut. *argana* id. Csop., v. ö. lat. *organum*.

240. *pajtás*. — szerb. *pajtaš* kamerad, *pajtašica* kameradin Pop.; horv. *pajtaš* gesellschafter, *pajtašica* gesellschafterin Fil.; szlov. *pajdaš* gefährte, *pajdašica* gefährtin, *pajdašiti* sich beigesellen, *pajdaštvo* bekaantschaft, *pajdašina* kameradschaft Kleinm. — rut. *pajtaš*: id. Csop. — V. ö. szláv *pojata* domus Mikl.

241. *paprikás*. — szerb. *paprikaš* fleischspeise mit paprika gewürzt Pop.; horv. *paprikaš* id. — illir *paprika* beissbere, pfeffer; lat. *piper*.

242. *sajkás*. — szlov. *šajkaš* schaikenzieher Kleinm.; szerb *šajkaš* tschaikenschiffer, tschaikist Pop.; horv. *šajkaš* id. Fil. —

illir *šajka*, *čajka* schiffchen, orosz *šajka* geschirr um wasser zu schöpfen oder zu tragen Schmidt.

243. talyigás. — szerb *taligaš* einspänner Pop.; horv. *taligaš* gabelpferd Fil.; szlov. *taligaš* karrengaul. — illir *talige* der karren, ósl. *telęga* id. Mikl.

244. Ime egész sora a szlávból eredt magyar kölcsönvételeknek, melyek ama nyelvbe a «valamivel birót, foglalkozót» jelentő magyar -s képzővel kerültek vissza (v. ö. még *csordás*). Kiténik, hogy magyar alapszavuk többnyire -a végű, mely az -s képzővel -ás végzetet alkot; nem lesz ennélfogva talán merész a felvétel, hogy mindazon, különösen horvát és szerb -as végzetű szók, melyek fő szavukhoz képest általában «valamivel birót, foglalkozót» jelentenek, tulajdonképen ezek analogiájára alakultak; vagyis hogy e nyelvekben az -as végzet kölcsönvettképző. Azonos értékű és alakú képző nem mutatható ki a szlávtság ősi birtokágyánánt; mert az éjszaki nyelvek közül csakis egy dialektusban fordul elő, a ruténben (Ny. Közl. XVI. 292.), a melyről pedig ki van mutatva, hogy annyira hatása alatt van a magyarságnak, hogy még az utóbbi évtizedekben alkotott szókból is átvett pl. *szá-zalék*, *honvéd*, *választmány*, *napló* (PP. 1801-iki kiadásában még csak *naplókönyv*). Példák e képzésre: *šubara* pelzmütze és *šubaraš* der eine pelzmütze trägt Pop.; *orgule* orgel: *orgular*, *orgulaš* orgelspieler Fil.; *tambura* tamburin: *tamburaš* tamburinspieler Kleinm.; *kèrst* kreuz: *kèrstaš talér* kreuztaler, *kèrstaš vojnik* kreuzfahrer Wesz; *čerga* zigeunerzelt: *čergar* és *čergaš* der unter dem zigeunerzelte wohnt Pop.; *gajde* dudelsack: *gajdaš* dudelsackpfeifer; *meda* grenze: *medaš*, *medar* angränzer, nachbar Pop.; de ezek ellenében v. ö. *dobaš* trommel; l. *dob*.

e) Kétes eredetű magyar kölcsönszók.

245. b a k a infanterist. — szerb *baka* ungarischer infanterist Pop. Újabb katonai műszó s így az egyetlen szláv dialektusban, a melyben előfordul, magyarból eredt kölcsönszónak tartható. V. ö. ném. *wache* őr.

246. b a k k a n e s. halbstiefel. — szerb *bakkanča* bandschuhe Pop. — rut. *bokanči*, *boğanči* id. Csop. — A szláv alak szóvégi hangzója s a szó jelentése magyar kölcsönvételnek bizonyítja. V. ö. dial. *bokancs*, *bokancz*.

247. *bitang* hin und her schweifend, vagabund, herrenlos. — horv. *bitanga* vagabund, strolch, faulenzler, ein herrenloses pferd, *bitanže* das vagabundiren, faulenzen, *bitanžiti* vagabundiren, faulenzen Fil.; szerb *bitanga* faulenzler, herrenlos Pop. — rut. *betanga* taugenichts Csop. Magyar voltát bizonyítja nemcsak a nyelvben való tágabb jelentése, hanem kétségtelen egybetartozása a *bitol* igével, melynek jelentése «bitangol, jogtalanul él valamivel». Ezeken kívül alaki tekintetben is a magy. *bitang*-ból igen is válhatott a szláv *bitanga*, míg egy szláv *bitanga* a magyarban is csak ilyen véghangúnak maradt volna meg.

248. *bútor* möbel, gepäck, *bugyor*, *butyor*. — szlov. *bútara* Bürde Kleinm.; horv. *butura* ballen (eine waare) pack, packet, *buturica* id. Fil.; szerb *butura* pack, packete Pop. A bővebb szláv alak a rövidebb magyar mellett csak az utóbbi átvételével magyarázható alkalmasan; de a magyarban is aligha eredeti, mint ezt a *batyú*, *motyó* szókkal való hangbeli rokonságából következtethetnők;¹⁾ mert az oroszban is előfordul *буторъ* «hab und gut» jelentéssel (Orenburg környékén).

249. *csákó* soldatenmütze. — szerb *čakov* czako Pop. V. ö. *baka*.

250. *csatló* leiste. — szerb *čatlov* querstange beim wagen Pop.; horv. *čatlov na kolih* die sperrleiste am wagen Fil. V. ö. *csat* fibula.

251. *gyolcs*. — *gyolgy* syndon Jambr. — rut. *đovč*, *đoč* id. Csop; Mikl. Miklosich a szlávban idegennek tartja.

252. *hagyma*, *hajma*. — szerb *alma* eschlauch Pop. A magyar szó teljesebb hangtestű s így a szerbre nézve kétségkívül kölesönvétel; Vámbéry (NyK. VIII, 149) török eredetűnek tekinti.

253. *hajdú*. — szerb *ajduk*, *hajduk* räuber, pandur, gerichtsdienner, weinheber, *hajdukovati* ein hajduk sein, *hajdučina* räuberhandwerk, *hajdučica* räuberin, eine pflanze: lychnis coronaria, *hajdučka trava* achillea millefolium, *hajdučka opita* daphne mezereum, *hajduštvo* räuberei Pop., horv. *ajduk*, *hajduk* id. *hajdučija* die

¹⁾ Képzésre nézve a *batyu* és *butyor* úgy viszonylanék egymáshoz, mint *odú* és *odor*; v. ö. még a *pender*, *csokor*, *bokor* szókat rokon nyelvi másaikat.

heiducken, *hajdučica* räuberin, *hajdučiti* sich als heiduck gesellen, *hajdučičte* räuberhöhle, *hajdukanie* räuberleben Fil.; szlov. *hajdúk* pandur, räuber Kleinm. — Homályos eredetű szó, de a szláv nyelvekbe nyilván csak a magyarból került. Szarvas kimutatása szerint (Nyelvőr VI, 444.) eredeti régibb jelentése: «barompásztor»; ebből fejtett a «katona, poroszló» értelem s ebből végül a szláv nyelvekben «rabló»; de mint Filipovics megjegyzi, itt is előbb enyhébb árnyéklattal («in den türkischen provinzen weniger abscheulich und näher dem heldentume»). Nem okozhat nehézséget a szóvégző *k*; ennek megvannak analogiái a magyarból átment kölcsönszavak közt (l. a bevezetésben 71. l.).

254. *h e g e d ű*. — horv. *hegede*, *egede* geige, *egedati* spielen auf der deutschen geige, *hegedanie* das spielen etc. Fil.; szerb *hegede*, *egede* geige. Magyar származására nézve tekintetbe vehető a képzőstül is átment *hegedüs* szó.

255. *h e g e d ű s*. — szerb *egeduš*, *egedaš*, *hegeduš*, *hegedaš* geiger Pop.; horv. *egeduš* der violinspieler Fil. V. ö. *hegedű*.

256. *k o c s i*. — *kochie* vehiculum, curriculum, rheda Jambr.; szlov. *kočija* kutsche, *kočijaš* kutscher, *kočijašiti* kutschieren Kleinm.; horv. *kočija* wagen, kutsche, *kočijaš* pferdenlenker, fuhrmannknecht, *kočije* der bauernwagen mit zwei pferden Fil.; szerb *kočija*, *kočijaš*, *kočijašiti* id. Pop.; bulg. *kočijъ* id. Mikl. — rut. *kočija*, *kočika* id. Csop. A szó eredete bizonytalan; megvan a németben is *kutsche*, az olaszban *cocchio* alakkal; v. ö. még francia *coche*. De a szláv alakok *-ija* végzete nyilván a magy. *koči* szó véghangzójából való; v. ö. török *harami*, *bički*, *deli* és szláv *haramia*, *bičkia*, *delia*. Maga a magyar szó, ha ugyan egyáltalában pannoniái kölcsönvétel,¹⁾ semmiképp sem származhatik rövidebb alakjánál fogva sem a szlávból, sem az olaszból s legfeljebb csak a német *kutsche* alakkal volna összevethető.

257. *k o c s i s*. — *kochis* auriga Jambr. — rut. *kočiš* id. Csop. v. ö. *kocsi*. Nem vonható ide a szláv *kočijaš*, mely a már szlávósított *kočija*-nak származéka, bár valószínűleg szintén magyar eredetű képzéssel.

¹⁾ Újabb értesülésem szerint egy magyar *Kocs* nevű helység nevéből ered, melynek kocsigyártmányai a külföldön is hírre verődtek. E magyarázat oklevélbeli adatokkal is bizonyítható.

D) Egyező magyar-szláv szók az eredetibb hovatarozás
kritériumai nélkül.

258. b i r k a. — horv. *birka art schafe* (in der Bácska) Fil.; szerb *birka* id. Pop.

259. c z i p ó. — horv. *cipov* weisses weizenbrod, *cipovka* kleiner laib brod auf die reise Fil.; szerb *cipovka, cipovčica* id. Pop. — rut. *czjipuv, ficjüv* id. Csop.

260. g é m. — horv. *gem* pelikan, sackgans Fil.; szerb *gem* id. Pop.

261. h é j a. — szerb *eja* eule, häher Pop.; horv. *eja* eule. A magyar alak ugyan ma teljesebb; de számos példáját látjuk annak is, hogy szókezdő *h* idő folytán eltűnhetik a déli szlávban.

262. k a n k ó. — szerb *kankov* gonorrhoea Pop.; horv. *kankov* Fil. Természetesen más a székely *kankó*, mely Kriza szerint «akárminemű fa, vas horog v. kapocs.»

263. k a p o c s. — szerb *kopča* heftel, *kopčati* hefteln, *kopčar* heftelhaken Pop.; szlov. *kopča* schnalle, *kopčati* hefteln Kleinm.; horv. *kopča* heftel, ohr, gesperre, *kopčanica* türband, *kopčati* mit knöpfen spielen Fil. — rut. *kapča* id. Csop. Miklosich az ófelném. *kafsa*, középfelném. *kafetze, kafse*, lat. *capsa* szókkal egyeztetette; de Budenz (NyK. VI, 307) figyelmeztet a nagyobb jelentésbeli eltérésre (*kafse* «reliquienkapsel»),

264. k o p ó. — szerb *kapov* fanghund Pop. — rut. *kopüv, kapüv* id. Csop.

265. m a m l a s z. — szerb *mamlaz* dummkopf Pop.; horv. *mamlaz* dummkopf, geck, *mamlazovati* schlingeln, *mamlažtina* schlingelei. V. ö. szlov. *mamiti* locken, betäuben, täuschen.

266. p a n d ú r. — szerb *pandur* wächter der öffentlichen sicherheit, gerichtsdienner, *pandurovati* pandurendienst tun, *pandurnica* pandurenhütte, wachthaus Pop.; horv. *pandur, pandurovati* id. *pandurija* amt des pandurs Fil.; szlov. *pandur* id. Kleinm. E szó nyilván idegen a magyarban is; de mint több hasonló jelentésű szónál lehet a magyar közvetítő a szlávásra nézve.

267. s á s. — *šaš* carex Jambr.; szerb *šáš* ried, rietgras, maisstroh Pop.; horv. *šaš* rietgras, die stängelblätter am kukurutz, *šaša, šašak* id. Fil. Miklosich a szót szlávól eredt magyar kölcsönszónak tartja, de etymont a szlávban sem mutathat ki; másrésről v. ö.

nád, mely szintén vízi növény s ugor szó. A votjákban van is egy azonos jelentésű *šas* alak, mely nem lehet orosz kölcsönvétel, mint-hogy itt e szó elő sem fordul. V. ö. még tör. *saza rét*; *nád*.

P ó t l á s o k.

268. *sátor*. — szerb *šator* zelt, *šatorište* ort, wo einst ein zelt gestanden, *šatorje* gezelt, *šatra* markthütte, *šatrica* kleine markthütte Pop.; szlov. *šator* tentorium, conopeum Jambr. — perzsa *čadır*. E szó előfordul ugyan az oszmanliban is *čadur*, *čadir* alakban, de hogy a déli szláv nyelvek még sem vehették innen által, mutatja a szókezdő *š*, mely egyenes oszmanli kölcsönvételekben nem váltakozik *č*-vel (v. ö. szerb *čizma* stiefel, *čibuk* pfeifenrohr, *čok* viel=tör.); továbbá a szóközépi kemény mássalhangzó. De kétségtelenné teszi a dolgot az, hogy elő is fordul az oszmanli *čadur*-nak kölcsönvétele a szerbben, de *čador*-nak hangzik.

269. *bika*. — horv. *bika* taurus Mikl. szlov. *bika* id. Jambr.; szerb *bika* Mikl. — rut. *bika*. A török *buka*, *buga* ellenében a magyar alak közösen a szláv *bykъ* (ószl. *bykъ*, bolg. *bik*, szerb *bik*, szlov. *bik*, orosz *быкъ*) alakkal *u: i (i)* változást mutat fel, mi azt mutatja, hogy a magy. *bika* nem a török, hanem a szláv szó átvétele. A *bikъ*-nak szorosán megfelelő szerb alak csak *bik*; látni való tehát, hogy a magyar — mint több példában kimutatható — a szláv -*ъ* végvocalist -*a*-ra változtatta s az így származott *bika* alakot a déli szlávtság visszakölcsönözte.

270. Városnevek közül kétségtelenül magyar eredetűek a következők: szerb *Túr* Győr, máskép *Janok*-nak hívják; *Varad* Nagyvárad; *Sentandrija* Szent-Endre; *Sentomaš* Szent-Tamás; *Sečuj* Székcső; *Hercegsuloš* Herczegszöllős; *Čalokez* Csallóköz; v. ö. még *Erdel*-t, l. föntebb Pop.

Helyreigazítás. Fentebb a *bársony* szót tárgyazó cikkben (101. l.), elfogadva Miklosich egybevetéseit, a német *barchen*, *barchent* szóból származtatom a magyar alakot. Ez ellen tiltakozik a csuvas *porzen* шелкъ (seide), mely a perzsa *beršim* «seide» mása s mely mindenesetre jobban megfelel a *bársony*-nak, mint a fentebbi német szók. A szláv alakok magyar eredete ezzel még inkább meg van erősítve.

R ö v i d í t é s e k.

Bál. Szentkatolnai Bálint Gábor. Kazáni-tatár nyelvtanulmányok, Budapest 1877.

Bell. J. Bellostenece, Gazophylacium seu Latino-illyricorum onomatium ærarium. Zagrabie, 1740.

Böht. Otto Böhtlingk, Über die Sprache der Jakuten. St.-Petersburg, 1851.

Bud. Budenz József, Magyar-ugor összehasonlító szótár, Budapest, 1872—1881. — Miklosich «Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen» művének ismertetése. Nyelvtudományi Közlemények VI, 299 s köv., Budapest, 1867. — Jelentés Vámbéry Á. magyar-török szövegezéséről, u. o. X, 67. s köv., 1873.

Cast. Alexander Castrén, Versuch einer koibalischen und karagassischen Sprachlehre. St.-Petersburg, 1857.

Cod. Cum. Codex Cumanicus bibliothecæ ad templum divi Marci Venetiarum, ed. Comes Géza Kuun, Budapestini, 1880.

Csop. Csopey László, Magyar szók a rutén nyelvben. Nyelvtud. Közl. XVI, 270. Budapest, 1881.

Dank. Gregorius Dankovszky, Magyaricæ linguæ lexicon critico-etymologicum. Posonii, 1833.

Fil. Iván Filipović, Neues Wörterbuch der kroatischen und deutschen Sprache, Agram. 1875.

Gramm. Alt. Грамматика алтайскаго языка, составленная членами алтайской миссии. Казань, 1869.

Habd. J. Habelič, Dictionar ili reči slovenske etc. u Nemškem Gradcu 1670. E munkát csak Miklosich idézetei után használhattam.

Jambr. Andreas Jambressich, Lexicon Latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica etc. Zagrabie, 1725.

Kleinm. Jul. Kleinmayr, Anton Janežičev slovensko-nemški slovar, u Celovcu, 1874.

Lesch. Stephanus Leschka, Elenchus vocabulorum europæorum cum primis slavico-magyarici usus etc. Budæ, 1825.

Mikal. J. Mikalja, Thesaurus linguæ illyricæ. Laureti, 1649. E munkát is csak Miklosich idézeteiből ismerem.

Mikl. Franz Miklosich, Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen. Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften,

philosophisch-historische Classe XV., Wien, 1867. — Die slavischen Elemente im Magyarischen u. o., 1871.

MA. Molnár Albert, Dictionarium Latino-ungaricum. Heidelbergæ, 1621.

PP. Franciscus Páriz Pápai, Dictionarium Latino-hungaricum. Posonii, 1801.

Pop. Georg Popović, Wörterbuch der serbischen u. deutschen Sprache. Pančova, 1881.

Schmidt J. J. Schmidt, Mongolisch-deutsch-russisches Wörterbuch. St.-Petersburg, 1855.

Steph. Lupi Stephani F. Lexicon Serbico-germanico-latinum. Wien, 1818.

Vámb. Vámbéry Ármin. Magyar és török-tatár szóegyezések, Nyelvtud. Közl. VIII. k., Budapest, 1870. — A török-tatár nyelvek etymologiai szótára, Nyelvt. Közl. XIII. Budapest, 1877. — Čagataische Sprachstudien, Leipzig, 1867. — Ujgurische Sprachmonumente, Innsbruck, 1870.

Verancs. Faustus Verantius, Dictionarium quinque nobilissimarum Europæ linguarum, latinæ, italicæ, germanicæ, dalmaticæ et ungaricæ. Venetiis, 1559. Ujra kiadta Thewrewk József, Pozsony, 1833.

Wesz. Rud. V. Veselić, Rečnik ilirskoga i nemačkoga jezika, u Beču. 1853.

Zenk. J. Th. Zenker, Dictionnaire turc-arab-persan. Leipzig, 1866.

Zolot. Н. Золотницкий, Корневой чувашско-русский словарь, etc., Казань, 1875.

ószl. ószláv, *szlov.* szlovén, *horv.* horvát, *dalm.* dalmát, *bulg.* bulgár, *rut.* rutén, *lengy.* lengyel, *or.* orosz, *ófelném.* ófelnémet, *középfelném.* középfelnémet, *újfelném.* újfelnémet, *ném.* német, *oszm.* oszmanli, *kaz.* kazáni tatár. *kojb.* kojbál, *karag.* karagasz, *jak.* jakut, *alt.* altaji tatár, *turk.* turkoman, *csag.* csagataj, *csuv.* csuvas; *HB.* Halotti beszéd, *Bc.* Bécsi codex, *Mc.* Müncheneri codex, *Nyelvör* (v. *Nyör*) Magyar Nyelvör, *Ny. Közl.* Nyelvtudományi Közlemények.

SZÓMUTATÓ.¹⁾

1 *akó 109. apa 77. apród 77. *asztal 109.	30 béres 94. *bicskás 116. birka 120. bitang 117. bíró 78.	*deres 116. dob 78.
5 áld- 76. áldomás 77. áldó 77. árok 92. -ás (képző) 117.	35 bírság 87. bokor 88. bosszú 78. *bödöny 109. bútor 117.	60 *dorong 110. *dudás 116. *dunya 110.
10 ásó 77. baglya 77. baka 117. bakkanacs 117. bakter 101.	40 czipó 120. czukor 101. csal- 87. csalárd 88. csaló 88.	enged- 76. Erdély 78.
15 bandás 116. *barát 109. *barna 109. *batka 109. báj 92.	45 *csata 110. csatló 118. csákó 118. *császár 118. csikós 94.	65 ernyő 78. esküdt 78. ezer 94, érsek 111.
20 bán- 76. bánt- 76. bár 62. *bárd 109. bársony 101, 121.	50 csomó 78. csont 88. csoport 94. *csorda 110. csordás 110.	70 falat 78. far 78. fattyú 88. fegy- 76. felel- 76. fertály 102.
25 bátor (audax) 93. bátor (ám-bátor) 94. beteg 77. bélyeg 93. bér 94.	55 *csóka 110. csukló 78. daróc 110.	75 -féle 78. fillér 102. fiók 79. font 102. fontos 102.
		80 forint 103. formál 103. fullajtár 103. fundál- 108. futó 79.
		85 füzér 79.

¹⁾ A csillaggal jelzett szók a magyarban szláv eredetűek, de melyeket a szlávok ismét visszakölcsönözött. A számok a lapokra vonatkoznak.

- *gazda 111.
 *gazdaság 111.
 *gáncza 111.
 • gém 120.
 90 gomb 88.
 gödör 89.
 gyapot 95.
 gyám 89.
 gyenge 89.
 95 gyölcs 118.
 gyömbér 103.
 gyöngy 95.
- hadnagy 79.
 hagyma 118.
 100 hajdú 118.
 hajós 79.
 halász 79.
 hamis 89.
 hant 89.
 105 harc 103.
 harminczad 79.
 haszon 79.
 *határ 111.
 háló 79.
 110 hám 95.
 hegedű 119.
 hegedűs 119.
 herczeg 103.
 héja 120.
 115 hintó 89.
 *hiúz 112.
 hordó 79.
 hóhér 103.
 *huszár 112.
- 120 ikrás 116.
 inas 79.
 *ispán 112.
- kankó 120.
 kantár 96.
 125 kapitány 104.
 kapocs 120.
 kard 96.
 karika 80.
- karmazsin 104.
 13 kartács 104.
 kastély 104.
 kaszárnya 104.
 *katona 112.
 kába 90.
 135 káplár 104.
 kezele 108.
 kenőcs 90.
 *kerep 113.
 keszkenő 80.
 140 kettős 80.
 kép 97.
 kincs 97.
 kín 97.
 *koczkás 116.
 145 kocsi 119.
 kocsis 119.
 kofa 80.
 koldúl- 76.
 koldus 80.
 150 komp 90.
 konty 90.
 kopó 120.
 *kormány 113.
 *kormányos 113.
 155 korsó 114.
 kóró 97.
 kutya 80.
- lapú 80.
 lép 81.
 160 látó 81.
 lopó 90.
 lógó 81.
 lugas 87.
- majd 82.
 165 mamlasz 120.
 *marha 114.
 *máriás 116.
 ment- 77.
 merettyű (mereggyö) 82.
 170 mester 104.
 meszely 105.
- mező 90.
 ménes 90.
 mérő 82.
 175 mérték 82.
 műhely 82.
- nyuszt 82.
- orgonás 116.
 oroszlán 98.
 180 ország 82.
 óriás 82.
- *pajtás 116.
 pajzs 114.
 *palaczk 114.
 185 pallos 105.
 pandur 120.
 *paprikás 116.
 *paraszt 114.
 *parlag 114.
 190 *patyolat 114.
 pántlika 105.
 perez 105.
 *perém prém. 115.
 prófont 105.
- 195 ráadás 83.
 remek 83.
 *remete 115.
 *rendel- 109.
 réf róf 105.
 200 rétes 115.
 rojt 83.
 rostély 106.
 rovás 83.
 rúd 106.
- 205 sajkás 116.
 sajtó 83.
 sark 83.
 santa 90.
 sárga 99.
 210 sárkány 99.
 sás 120.
 sátor 121.

	sekély, cseke 83.		*talyigás 117.		úr 87.
	sereg 99.		tanács 99.		vall- 77.
215	silbak 106.	235	*tanya 99.		varga 87.
	síp 91.		*taraczk 115.	255	*vargánya 115.
	sípos 91.		tányér 107.		vágás 87.
	sok 83.		*tár 115.		vágó 87.
	sor 83.		teher 85.		válú 99.
220	sorompó 106.	240	telek 91.		*vánkós 115.
	sógor 106.		tolvaj 86.	260	vápa 87.
	sőre 83.		*tompá 115.		vár 91.
	szabó 83.		torony 107.		vármegye 92.
	*szarka 115.		totya 91.		város 91.
225	szatyor 91.	245	tölcsér 86.		vásár 91.
	szállás 84.		törköly 107.	285	virág 87.
	szár 84.		tunya 86.		virraszt- 77.
	sziget 84.		túzok 99.		virrasztó 87.
	szoba 106.		tündér 86.		
230	szurdék 84.	250	tűkőr 99.		zománcz 108.
	szürke 84.				
	szűrszabó 85.		ún- 77.		

MUNKÁCSI BERNÁT.